

СУЧАСНА УКРАЇНА

Орган української визвольної думки

Рік IV.

Мюнхен, 19. 12. 1954

Ч. 25 (102)

Захід боїться і програв

Входимо в еру т. зв. коєкзистенції або мирного співіснування демократичного світу і більшовицького. Щораз більш стає немодною, до речі, навіть не розпочата політика т. зв. визволення, а про доцільність і користі мирного співжиття Заходу з Москвою говорять і пишуть сьогодні навіть ті, що, здавалося, розуміють справу і щодо політичної передбачливості яких ніби не було сумнівів.

Державні мужі, що надають тон світовій політиці, вдарили в коєкзистенціальні струни, і череда тих, що мають «ніс на вітрі», готує психологічний ґрунт під «щасливе, радісне, уворомане співжиття» з більшовизмом. Ніхто навіть не старається прикривати, що причиною цього змінювання є найзвичайніший страх західного обивателя, що він дав себе стероризувати більшовизмом і що в ім'я спокою він ладен плюнути на всі великі ідії, щоб тільки зберегти свої побутові вигоди і мати перспективи доброго заробітку.

Як би хто не пробував вияснювати і аргументувати, які б схеми оборонних систем не пропонував і якими б новими, апокаліптичними в своїх наслідках бомбами не страшив, факт остається незмінним, що Захід дав накидати собі таку політику, яка є вигідна Москві.

Але не тільки це. Політичні вихляси Заходу не тільки що не починаються до закріплення чи здобуття симпатії для нього серед поневолених Москвою народів, але вони підкопують довіря до нього і серед політичної еміграції. Просто говорячи, Захід програв, коли йдеться про політичну еміграцію, і якщо в скорому часі не будуть зроблені радикальні зміни і не будуть розпочаті серйозні заходи політичної натури, то наслідки можуть бути навіть катастрофальні.

Масмо тепер такий стан, що коли Захід трактує політичну еміграцію як питання харитативне, а емоціональні спроби політичної співпраці з нею проводяться в сутінках т. зв. приватних недолугих акцій, то друга сторона знає ціну політичній еміграції і «роботає во всю». Всіма можливими засобами вона веде вперту і рафіновану дію, наслідки якої не дають на себе довго чекати.

*

Не є таємницею, що від років іде скрита акція інфільтрування еміграції більшовицькими агентами. Дехто навіть твердить, що відповідний відсоток політичної еміграції уже був відданий східними емісарам з делікатною пропозицією, або й без неї, щоб емігрант знав, що про нього не забули. Це один спосіб. Другий — це компромітація політичної еміграції та її знецінювання при допомозі своїх людей. Є і третій ступінь, який останньо застосовується частіше: фізична ліквідація!

І в той самий час, коли політичний емігрант з острахом очікує нової вістки про скритовбивство свого співтовариша, коли він не знає, чи не з'явиться несподівано і до нього емісар з тієї сторони, він читає про наполегливі зусилля Заходу налагодити співпрацю з більшовизмом і почувается, як безгосподарський собака. Тому він найрадіше відходить від політичного життя, бо ж як довго можна чекати і на що. На те, що коєкзистенція стане «перфектною, а йому дадуть зрозуміти, щоб затулив собі уста і не псував доброї гармонії своїми пересторогамі про більшовицьку загрозу?

Істовість людини не можна виставляти на безконечну пробу чекання! Її і в час збройної передишки треба відповідно плекати, якщо не хочеться, щоб до решти заржавіла зброя, яку, при вмілому поставленні справи, можна з успіхом зужити для осягнення спільної цілі — повалення більшовизму. Очевидно, якщо ця мета вважається життєвоважливою, а не є гістеричним криком без твердого рішення реалізувати проголошене.

OPT

Вже за короткий час, бо при кінці грудня, вся світова преса робитиме той чи той балачок досягнень політичних, залежно від зацікавлень редакційного складу і кола своїх читачів. Робитимуть це і українські газети за кордоном.

Наша газета, яка появляється що два тижні, мусить, здається, зробити такі підсумки першою у світі, не зважаючи на те, що в двох останніх тижнях грудня можуть статися події, які також варто б врахувати в наш загальний рахунок «зисків та втрат». Однак наш балачок дуже простий; він має тільки два «контакти»:

1) Як ставиться Захід до проблеми визвольної боротьби України і що він робить, щоб на фронтах «холодної війни» та «коєкзистенціальної» політики здобути собі прихильність нашого народу?

2) Які заходи застосовує Москва, щоб знеутралізувати наслідки визвольної боротьби України і применшити її вагу та впливи?

Таким ставленням справи ми аж ніяк не упрощуємо собі складності української визвольної проблеми. Ми звели тільки що проблему — і то звели її не ми, а політика та життя — до двох реальних знаменників: Україна між Сходом і Заходом. Попробуємо тепер на підставі поодиноких позицій цих «конт» зробити відповідні підсумки, а то й висновки.

ЩІД ПЕРЕЯСЛАВСЬКИХ СВЯТКУВАНЬ ДО УЧАСТІ

В МОСКОВСЬКІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
Ми почнемо з другого «контакту», яке за об'єктивними даними, враховуючи при цьому сукупність українсько-російських взаємин в історичному та психологічному аспектах, повинно б дати мінусові підсумки.

При цій нагоді ми ще раз повторюємо, що в жодній столиці будь-якої країни світу не дають такої ціни значенню сили української проблеми, як це роблять у Москві. На таке ставлення плянників та реалізаторів модерного російського імперіалізму склалися три основні причини:

Перше, національна відпорність українських народних мас на всі дикі засоби сталінського терору довела незламність цих мас у вирощуванні нових кадрів національно свідомої і фахово високоякісної інтелігенції, що в своїй суті дає доказ завершувального процесу в ставанні модерної української нації. Націю на такому ступені свого розвитку не можна вже зламати — сказали собі в Москві — навіть найдикішими засобами терору і завернути її до стану етнографічної маси.

Подруге, широко розгорнута і глибинна дія українського визвольного підпілля, поєднана з цією органічною відпорністю та масовістю визвольного процесу, і виключно базована на них, є для кремлівських можновладців тим «манометром», на якому нотується вибухова сила української проблеми.

Потресте, реалістичні сталінські соратники свідомі, що і «психологічна війна», і «коєкзистенціально» політика мусять довести до «ultima ratio» (кінцевої рації) кожної політики, якою є війна. А що це означає, те вони вже досвідчили під час другої світової війни. Цей досвід вони набули зокрема в Україні, де кожний соціальний спротив режимові був суворо підкреслений національними стимулами і прагненнями, що збільшувало потужність кожного, навіть пасивного, спротиву. Цей досвід ще нині лежить у костях більшовицьких вельмож. При цьому не вільно забувати, що співвідношення сил, діючих в Україні 1941 р. і, напр., 1954 р. є суттєво різне:

В 1941 р. діяли, з одного боку, хамська, організована та цілеспрямована сила терористичної сталінської диктатури, а з другого, тільки стихійне заперечення цієї диктатури.

В 1954 р. діють, з одного боку, свідомо своєї мети організована сила «колективної кліки», сполучена з непевністю ста-

новища, а з другого, організована і такою свідомо своєї мети сила революційно-визвольного руху, сполучена з силою національної стихії та національною відпорністю мас.

Все, що ми досі висловили, є не тільки нашими теоретичними тезами, зформульованими на безгунтянській чужині. Це висновок з однорічного періоду процесу, що відбувається в Україні, а передусім висновок із тих заходів, які там застосовує Москва. Інакше всі ці заходи були б нелогічні і непослідовні, викликані якимись відруковими настроями панівної кліки. Відомо ж, що плянники та реалізатори совєтської політики є тверезими та обрахованими реалістами.

Власне в так аналізованій ситуації треба шукати причини для пишної форми і схидного змісту переяславських святкувань, початих в Москві, в Києві і на всьому просторі СРСР 18 січня. Аранжерам ішлося про підкреслення державності України і про добровільність «возз'єднання» її з Росією.

В цьому самому плані лежало також і приєднання Криму до Української Республіки, проклямоване 19 лютого в присутності представників УССР К. Коротченка, М. Гречухи і В. Нижника.

Але одночасно масмо і інші дати: 17 березня маршал І. С. Конєв зайняв пост командира Прикарпатської воєнної округи у Львові і тиждень після того увійшов кандидатом у президію КП України разом з представниками російської воєнщини генералами Чуйковим та Галіцьким.

23 березня з трибуни XVIII з'їзду КПУ перший секретар ЦК О. І. Кириченко громив «оунівських недобитків, що пролазять у колгоспи, учбові заклади і на підприємства».

18 травня київське радіо та преса подали наклепи «перебіжника» О. Крутія на українську політичну еміграцію.

19 травня те саме радіо і преса повідомили про засудження Василя О. Охримовича, видатного члена українського визвольного підпілля, військовим трибуналом Київської воєнної округи на розстріл. Рівночасно на екранах кіно-театрів України появились совєтські фільми проти українського революційного підпілля: «Над Черемошем» (сценарій М. Стельмаха) і «Про що забувати не можна» (сценарій Л. Лукова і Я. Смоляка), а на сценах театрів — «На високій полонині» — Михайла Вірюкова.

У вересні з приводу місяця українсько-польських культурних взаємин підкреслювано рівноправність становища Української ССР і Польської НР. В наслідок цього між Києвом і Варшавою підписано окрему угоду про культурний обмін між обома країнами. Одночасно в пресі появились джерельні праці проф. Касименка, Курішкова, Корецького, темою яких є проблема «суверенітету української держави в складі СРСР», «міжнародне представництво УССР», «міжнародне становище української республіки».

А завершенням цих офіційно підкреслюваних заходів є участь прем'єра УССР Кальченка в конференції східно-європейської безпеки, що відбулася 29 листопада — 2 грудня в Москві.

Ми подали тільки деякі дати для ілюстрації наших тез.

Що те все означає? Яку роль відігравала імперіальна Москва своїм «сателітній сестрі» Україні у великій міжнародній грі на скомплікованій шахівниці світової політики?

Відповідь дуже проста: Москва всіма її доступними засобами розпочала бій за душу українського народу, щоб в евентуальному змаганні світових гігантів мати Україну по своєму боці.

Однак з повною свідомістю підкреслюємо, що цей бій за цю душу не йде, як декому в світових столицях, а серед української еміграції здавалося б, з Заходом, який жодної серйозної боротьби на цьому фронті не веде. Цей бій Москва веде виключно з єдиною незалежною політичною силою в Україні —

з революційно-визвольним підпіллям. Акцентуючи суверенітет УССР та її міжнародно-правне становище, Кремль за всяку ціну прагне «зняти вітер з вітрил» українського визвольного руху, щоб його «корабель» осів на мілізні. Ці прагнення Кремля полегшують, на жаль, різні західні «експерти» в справах СРСР та його національної політики.

РЕЦЕПТ ЗАХОДУ «НЕПЕРЕДРІШЕННЯ» І ВИКЛЮЧЕННЯ УКРАЇНИ З ОН

А тепер протиставмо ті незначні та скромні і політично дуже невибагливі декларації, які поробив за той час у цій ділянці Захід. Ми обмежимося тільки до відповідних заяв, пороблених на терені США — політично керівної сили Заходу, яка має бодай «якусь концепцію» для розв'язки цих справ. Інші членкодержави і менші країни навіть «якоюсь концепції» не мають.

Один день після того, як Олександр Гляріонович Кириченко громив (23. 3.) ОУН, політичного носія боротьби на рідних землях за суверенітет і самостійність української держави, а точніше — в той самий день, коли московське радіо на весь світ переслало текст Кириченкової промови, Американський комітет визволення від більшовизму (АКВБ) в особі тодішнього свого голови адм. Лесли К. Стівенса в листі від 24. 3. до С. Мельгунова і С. Гегечкорі пропонував всій підсовєтській еміграції єдинотілімську «Догоду про Діловий союз»... Більшого політичного «непорозуміння» (щоб це не назвали інакше) не занотувала досі багата в різні непорозуміння історія.

І ще один приклад: Коли в Києві у вересні готувалися тексти польсько-української угоди про культурний обмін між обома країнами, тобто підкреслювано міжнародну рівноправність України і Польщі, в той час (15 вересня) виступив тодішній голова американської сенатської комісії закордонних справ сенатор Вайлі з пропозицією «викинути» Україну і Вілорусію з Об'єднаних Націй. Цей виступ — це класичний взір як «б'ється порцеляну на дипломатичному паркеті» і як своїм політичним невіглаством дається козири в руки ворога.

Ми могли б подати ще декілька таких «паралельних» справ і дат, але на нашу думку, нами продемонстровані повинні вистачати.

Як в такій ситуації можна говорити про будь-які успіхи в «психологічній (чи пак, холодної) війні» або про якісь позитивні перспективи для «коєкзистенціалізму», є загадкою, для розгадання якої напевно можна ризикувати ставкою «половини царства», а навіть... «конем у збруї».

В такій обстановці справ не можна дивуватися, що «політику визволення» треба було замінювати «концепцією віддіпхнення», а останню — «коєкзистенцією». Такі заміни є і логічні, і послідовні!

Іншими словами, все те є «знаменитими» рецептами, як програвати війну з Росією.

Виходить, що про перше «конто» багато говорити не можна.

*

Реасумуючи всі наслідки політичної гри, що в 1954 р. відбувалася на міжнародній шахівниці навколо України, а тим самим навколо розв'язки національної проблеми в СРСР, треба ясно і недвозначно ствердити, що Захід цьогоорічну рунду програв, хоч і не в цілому, але «на пункти». Коли ми говоримо про «пункти», які можна б врахувати на користь Заходу, то ми масмо передусім на увазі всю проблематику, зв'язану з переслуханнями Комісією Керстена. Однак це був тільки старт. А до мети ще дуже далеко тим більше, що й противник готує нові, до деталей продумані заходи.

В. П. Стахів

Конференція „загальноєвропейської безпеки“ в Москві

Коли західні великодержави відкинули «миролюбні» пропозиції Молотова прибути 29 листопада в Москву, на конференцію в справах європейської системи безпеки, вже тоді було видно, що з запроєктованого Молотовим «інтернаціонального бридж» вийде тільки ролейська гра в «дурака», розіграна в тісному родинному колі. Формулюючи свої передумови щодо джентльменської гри в бридж, західні партнери Даллес, Іден і Мандес-Франс не відмовлялися від участі, лише мали побажання усталити «ієрархічний порядок» виконання вступних праць і дістати задоволення щодо «задовільної розв'язки німецького і австрійського питань». Окремі пояснення щодо самої гри подав міністер закордонних справ Даллес (промова в Чикаго) і високий комісар США в Західній Німеччині Джеймс Ковант (промова в Огайо і Чикаго). Але були також і приязніші відгуки. Таким відгуком можна вважати зокрема промову Мандес-Франса в Нью-Йорку, в якій він висловив можливість постанови східного порозуміння на взір ОПАП-у.

Вже передконференційні настрої в Москві, до якої в «кримських папках» з'їхалися представники советських і сателітних країн, не були задовільні. Вислів цього знаходимо в газеті «Ізвестія» від 27 листопада, яка дивувалася, що навіть малі європейські держави, як Бельгія, Голландія і Данія, не відповіли на советську ноту від 13 листопада. Політичний коментатор Осіпов пише:

«Негативне ставлення малих держав доводить, що політика їх урядів не базується ні на розсудливості, ні на інтересах їх національної безпеки, ні на інтересах миру в Європі... Сучасна політика Західної Європи є рівнозначна з короткозорістю і національним самогубством».

Отже, брак європейської публіки і гра при порожніх лавках хвилювали кремлівських можновладців вже на початку конференції. На цю конференцію не прибули також делегати Фінляндії, Австрії і Югославії. З'явилося лише сім сателітних делегацій під проводом прем'єрів цих держав, а саме: прем'єр НДР Гротеволь, прем'єр Чехо-Словацької Шірокий, прем'єр Польщі Циранкевіч, які відіграли активну роль на конференції, і інші міністри сателітних держав, що задовольнилися ролюю статистів. Прибули також прем'єри шістьох європейських советських республік. Наостанок треба згадати господарів: Молотова, Громіка, Зоріна, Семьонова, Грібанова, Сім'яніна, Пушкіна, Гльчова і обсерватора від КНР. Але основна мета — показати сателітні уряди сальоново здібними дипломатами — при браку західних гостей не могла бути досягнена, і конференція перетворилася в акт самоадорації.

Перебіг конференції

Конференція відбувала свої наради в просторій конференційній залі міністерства закордонних справ, в палаті Спіденовка на вулиці А. Толстого. Декоративно, на перше місце Кремль виставив делегації советських республік. У проводі советської делегації, відразу після Молотова і його заступника Громіка, засідали шість радянських прем'єрів, а саме: від Федеративної Російської республіки — Пузанов, від УССР — Кальченко, від Білорусії — Мазуров, від Литви — Лаціс, Естонії — Мурізер, від Литви — Гедвіляс; щойно після них сидів заступник міністра закордонних справ Зорін. Це перший раз впроваджено тактику «рівноправності народів».

Першого дня конференції, яку Молотов відкрив утертими фразами про загрозу миру і потребу творення загальноєвропейського пакту безпеки, коротко промовляли по черзі шефи поодиноких делегацій. Після одноголосного рішення перевести конференцію без участі західноєвропейських країн, вибрано предсідників на чотири дні конференції, а саме: Молотова на перший день наради, Циранкевіча на другий, Гротевольа на третій і Шірокого на четвертий день. Засідання відбувалися щодня, від 15 до 19 год.

В другій своїй програмовій промові Молотов з'ясував сучасне становище в Європі і загрозу, яка перед нею стоїть через створення агресивного ОПАП-у і ЗЕС-у (Західноєвропейського Союзу). Для усунення цієї загрози в Європі, розв'язки німецького питання і забезпечення миру і безпеки СССР висувас такий проєкт: 1) три західні великодержави повинні відмовитися від своїх плянів; 2) не допустити до відродження німецького милітаризму і прямувати до розв'язки німецького питання в порозумінні з окупаційними державами; 3) реалізувати советський плян європейського пакту колективної безпеки.

На думку Молотова, лондонські і паризькі домовлення мають за мету ремілітаризацію Німеччини і включення Західної Німеччини до західного воєнного блоку, а не розв'язку німецького питання чи встановлення безпеки на цьому терені. «Сучасні пляни, — продовжував Молотов, — криють у собі загрозу не лише німецької агресії, але також і нової світової війни». Якщо Захід ратифікує паризькі договори, тоді східні держави будуть змушені застосувати нові засоби самооборони, а саме — піднести свій воєнний потенціал і створити спільну оборонну організацію з спільним командуванням».

Нарадами другого дня провадив Циранкевіч, а головними промовцями були Шірокий і Гротеволь. Шірокий повторив усі аргументи Молотова і сформулював внесок про коєкзистенцію скріплення та координації збройних сил і створення спільного командування для збройних сил східного блоку. Конкретними питаннями займався Гротеволь. На увагу заслуговав його заява, що коли приїде до ратифікації паризьких договорів, Німецька Демократична Республіка — НДР відповість на це створенням самостійної національної армії. НДР не ставить жадних передумов щодо налагодження співпраці з Бонном, готова узгляднити дотеперішній розвиток Німецької Федеративної Республіки і визнати принципи Ваймарської республіки як базу для переговорів для Об'єднання Німеччини.

Третього дня нарад в осередку уваги була промова китайського амбасадора в Москві і обсерватора на конференції Чан-Вей-Тіена, який потвердив коєкзистенцію реалізації заплянованих засобів і заявив про солідарність КНР та її допомогу в реалізації плянів.

Четвертий день конференції був призначений відчитанню і прийняттю спільної декларації та окремої декларації КНР. Урочисте підписання декларації відбулося в Мрамуровій залі Кремля. При церемонії підписування були прийняті всі вищі советські бюрократи і маршал Жуков, який під час церемонії стояв біля прем'єра Маленкова. Це дає підставу припускати, що Жуков стане головнокомандувачем збройних сил советського блоку, так би мовити, «східного ОПАП-у», а Рокосовський — його заступником. Декларацію підписали шість європейських держав: СССР, Польща, Угорщина, Болгарія, Румунія, Німецька Демократична Республіка, Чехо-Словацька та Албанія. Конференція закінчилась урочистим прийняттям делегатів у Кремлі.

Принципи і декларація конференції

В декларації прийняті на конференції уряди східних держав звертають увагу всіх європейських держав, що паризькі договори «серйозно погіршують становище в Європі», творять «неперепорну перешкоду для об'єднання Німеччини», «перетворюють Західню Німеччину в огнище нової війни», дають «вільну руку німецьким милітаристам і дорогу до продукції атомової зброї» і т. д., що накладає на них обов'язок остерегти західний світ перед ратифікацією договорів.

Відповідно до ратифікацію буде підсилення зброєння східного блоку і утворення спільного колективного командування з метою оборони мирної праці, незалежності і непорушності кордонів. Метою політики східного блоку є далі прямувати до організації колективної, загальноєвропейської системи безпеки Європи. Східний блок не хоче бути заскочений починанням Заходу, тому основне їх довір'я базується на потужності власних збройних сил, воєнних засобів і воєнних резерв.

«Червона книга» кінчається таким гаслом: «Наші народи хочуть жити в мирі і плекати мирні взаємини з іншими миролюбними народами».

Сенс режисерії

Стільки говорять декларації і реальний перебіг конференції. Однак коли, задуматися над самим фактом скликання і відбуття конференції в повній, недобровільній ізоляції від Заходу, то насувається питання: чи мотиви скликання конференції були тільки зовнішньо-політичної природи, чи були тут — і які саме — внутрішньо-політичні причини?

Припущення, що мотиви скликання конференції були лише зовнішньо-політичної природи і що мас місце лише нова дипломатична тактика супроти Західної Європи, доводять постанови проти лондонських і паризьких домовлень і остерога перед їх ратифікацією. Але перебіг конференції і її режисерія підказують, що тут існували також і внутрішні причини. Мотивом не могли бути раз-ураз повторювані і шаблонні аргументи Молотова і редакторів «Правди» та «Із-

вестій» проти озброєння Західної Німеччини, бо ледве чи Кремль вірить в їх доцільність. Так само для зовнішньої режисерії не коєкзистенція потрібним продуманий поділ ролі, висунення на перший фронт сателітних держав і вивіщування радянських республік. Не підлягає сумніву, що Москва задоволена сучасним двоподілом Німеччини і що вона здає собі справу з неможливістю перетягнути її на свій бік чи хоча б знеутралізувати її.

Коли Кремль постановляє відбутися конференцію, про бойкот якої західними державами добре знає, то видно, що тут криються також певні внутрішні причини. Погрожування Заходою, яке Сталін довів до абсурду, не присвічує вже «колективному керівництву». Відпруження і коєкзистенції «колективне керівництво» шукає на Заході з тим розрахунком, що це приведе до господарської кризи в західному світі. Відбуття і режисерія конференції потрібні були передусім для внутрішнього звитку. На конференції «колективне керівництво» перший раз продемонструвало федера-

Дві Америки шукають спільної мови

ГОСПОДАРЬКА КОНФЕРЕНЦІЯ У ПЕТРОПОЛІСІ

Буенос-Айрес, в грудні 1954 р.

У Петрополісі, розкішній відпочинковій місцевині недалеко Ріо-де-Жанейро, відбулася 4-та міжамериканська господарська конференція; вирішено було скликати її в березні цього року, на сесії Організації Американських Держав у Каракасі. Коли читатимете цю статтю, знайдете висліди цієї конференції; але щоб розуміти їх, не зашкодить коментар. — бо йде про речі, за якими не надто легко слідкувати з далекої перспективи, які не легко пізнати, не побачивши латино-американської дійсности зблизька.

Коли бразилійський президент Кафе Фільйо в інавгураційній промові звернувся з гарячим апелем до північноамериканської великодушности, то в цій фразі він схопив основну проблему теперішньої конференції і давніших, до неї подібних. Але коли він сказав, що «не зважаючи на велику різницю в господарському розвитку поодиноких американських держав, нема між ними розбіжності інтересів, зате панус свідомість спільних господарських ідеалів», — то це була лише гладенька дипломатична фраза, звичайне побожне бажання. Можливо, що конференція у Петрополісі пройде в більш приязній атмосфері, ніж давніші, бо теперішнє відпруження між Вашингтоном і Буенос-Айресом елімінує основного опонента, з яким північноамериканська дипломатія має постійну мороку: можливо, що після недавньої обіцянки Айсентауера «північноамериканська великодушність» проявиться в якомусь конкретному ділі. Бо покищо можна говорити хіба про ріст господарського впливу США в Латинській Америці — і в ніякому разі не про вирівнювання розбіжності інтересів і про спільні ідеали.

Коли після другої світової війни США зайняли панівну позицію на латино-американських ринках, це могло робити на перший погляд враження своєрідної континентальної інтеграції двох частин однієї цілоти, які природно доповнюють одна одну: так, як наприклад, південно-східна промислова Україна творить корисне доповнення хліборобської решти нашої країни; або як західнонімецька промисловість доповнює східнонімецьке хліборобство. Але виявилось, що поза гарненькою панамериканською фразеологією криється стара, як світ, розбіжність інтересів між промисловими потугами, з одного боку, і продуцентами сировини та харчів, з другого.

Латино-американські економісти твердять, що останніми часами ціни на сировину та харчі поважно обнизилися в порівнянні з цінами фабричних виробів; що, наприклад, у висліді цього Аргентина втратила за 20 останніх років понад 4 мільярди доларів. До того ціни на харчі та сировини піддані поважним коливанням, залежно від запотребувань на світових ринках. Для Аргентини це болюче, але кінець-кінцем не трагічне, бо країна багата і ніхто не наражений на голод. Годі сказати те саме, наприклад, про Волівію, яка живе з продажу цинової руди (70% впливів), ціни на яку диктує міжнародний пул. Болівійці мусять приймати ціну за цинку, яку їй пропонують — і мусять платити Аргентині за хліб і м'ясо ціну, якої від неї домагаються, яка панує на ринку; і мусять платити США тверді ціни за фабричні вироби. Коли ціни на руду падають, болівійці мусять обмежувати свої потреби, які і без того більше, ніж скромні: болівійці

тивний характер СССР, рівноправність народів СССР і підметність сателітних урядів. Ця демонстрація обрахована не тільки на зовнішній експорт, а і на піднесення внутрішнього авторитету. Не позбавлені глузду також постанови про плян створення спільного командування. Ця формальна постановка творить нове правне міждержавне становище, яке советська пропаганда використовуватиме для закликів скріплювати дружбу народів. Поділ ролі на конференції доводить, що Москва не вагається диктувати, а мусять робити «театр» для збереження пристойности. Це — певна поступка, якої вимагала зовнішня і внутрішня ситуація в СССР. Коли советська пропаганда вмовляє в советського громадянина, що Захід збирається напасти на СССР, то вона може налякати цим «страшним дядьком» тільки тоді, якщо власний режим видасться громадянськи новітнім крацим. В цьому аспекті і була проведена режисерія.

Конференція в Москві була не лише місцем для «вручення наказів», але також місцем для «відзначення і почесностей». В процесі зміцнення колективного керівництва конференція є поступкою централістичної влади Москви на користь її периферії. мрт

мусять вдоволятися 1 200 калоріями (тоді як в США на особу припадає 3 250 калорій, в Аргентині — 3 275).

Як і західноєвропейські країни, США зацікавлені у збереженні високих цін на фабрикати, низьких — на сировину. Вони творять спільний фронт, який солідарно борониться проти об'єднаних спільними інтересами «гіганих і голодних» латино-американських держав, що звязано домагаються підвишки і стабілізації цін на сировину. На міжнародних економічних конференціях доходить останніми роками до гомеричних боїв, зокрема на конференціях т. зв. СЕПАЛ-ю («Економічна комісія для Латинської Америки» — спеціалізований орган Об'єднаних Націй), де США мусять боронитися проти об'єднаного латино-американського фронту.

Нема солідарности, нема континентальної спільности інтересів, нема континентальної інтеграції; попросту одна промислова потуга заступила іншу — на латино-американському ринку так само, як на азійському. Але не є це рівновартний наслідок.

Коли, наприклад, між Аргентиною і Великобританією йдуть безкоєкчні торги за ціну м'яса, коли доводять деколи навіть до того, що аргентинський експорт припиняється і м'ясо нагромаджується в льодівниках, — то кожному ясно, що це лише звичайний зудар між продавцем і покупцем, які нерозривно зв'язані один з одним; що Аргентині потрібні британські машини, Великобританії — аргентинське м'ясо. Те саме можна сказати про Німеччину, Італію чи Японію, — але не про США. Во Північно-Американська Унія — це єдина промислова потуга, що має широкі можливості автаркії і широко цими можливостями користується.

Звичайно, автаркія має свої межі: Америка купує чимало кубинського цукру, бразилійської кави, болівійської руди, чилійського гуано. Але що вона може купити, наприклад, від Аргентини? Що вона може прийняти в заплату за фабричне устаткування, літаки, самоходи, ліки, паливо, що мають такий попит на аргентинському ринку? Пшениця й кукурудза не входять у рахунок. М'яса і молочних продуктів не впускають на вимогу скотарських штатів Далекого Заходу; шкіри потребують шораз менше. Вже продукують досить льяного сім'я; меншають можливості збуту танини. Американський уряд мусять накласти прогібітивні мита на вимогу місцевого продуцента, який платить податки, — зокрема тоді, коли ці податки стали неймовірно важкі. Податник, який фінансує весь протибольшевицький оборонний фронт, від Норвегії по Японію, має право бути вередливим. Коли він зажадає, щоб накласти прогібітивне мито на аргентинську вовну, доведеться його накласти, дарма що така екстенсивна ділянка господарства, як випас овець, не виплачується в такій поступовій країні, як США; що вівця стає там анахронізмом, таким самим, яким стала вона на степовій Україні; що для тієї бідної тварини місце на півпустинних холодних степах Патагонії.

Куди більшу загрозу для латино-американського експорту творить зростаюча хемічна промисловість, бо вона має догідні природні умови розвитку в країні з високою технічною культурою і з безмежним внутрішнім ринком. Штучні волюкна знищили колись японське шовків-

(Далі на 3. стор.)

Після соборності - самостійність

(З приводу п'ятнадцятиріччя «возз'єднання» Західної України)

«П'ятнадцять років тому, першого листопада 1939 р., позачергова V сесія Верховної Ради СРСР, заслухавши заяву Повноважної комісії Народних Зборів Західної України, прийняла закон, яким задовольнила прохання Народних Зборів і включила Західну Україну до складу СРСР з возз'єднанням її з УССР. Верховна Рада УССР, заслухавши заяву Повноважної комісії Народних Зборів Західної України, своїм законом від 15 листопада 1939 р. прийняла Західну Україну до складу УССР і тим самим возз'єднала український народ в єдиній українській радянській державі. В 1940 р. з УССР були возз'єднані Північна Буковина та Ізмаїлівщина, в 1945 р. — Закарпатська Україна.

Це возз'єднання є визначною подією в житті українського народу... А вже протягом багатьох років український народ був насильно поділений на частини, скутий австро-угорською монархією, польською шляхтою і російським царизмом, примушений був нести на своїх плечах нестерпний тягар подвійного гніту — соціального і національного — і, перебуваючи в напівколоніальному становищі, не міг вільно розвинутися.

Такими фразами починається стаття Б. М. Бабія (він же — автор книжки на цю тему, виданої в цьому році Академією наук УССР), присвячена «П'ятнадцятиріччю возз'єднання українського народу в єдиній українській радянській державі», що її помістив у плян масової пропаганди теж «Вісник Академії наук УССР» (ч. 10, 1954).

П'ятнадцять літ проминуло з того часу, як почалася друга світова війна, в ході якої совєтська армія вмаршувала (17 вересня 1939 р.) в західноукраїнські землі. Вже 22 жовтня організовано тут виборчу комісію, а 26 жовтня відбулися т. зв. Народні Збори Західної України, які, між іншим, звернулись до Верховної Ради СРСР з проханням прийняти західні землі в склад СРСР і возз'єднати їх з УССР. В 1940 р. до УССР була прилучена Буковина і частина Басарабії, в 1945 р. — Закарпаття, а в цьому році Україна

(Закінчення з 2 стор.)

ництво, тепер вони загрожують аргентинській вовні і бразилійській бавовні. На міжнародних конференціях латино-американські делегати домагаються, щоб в ім'я континентальної солідарності США не розбудовували продукції підмінок, що б'ють по самих основах екзистенції деяких американських республік.

Вимога може видаватися дивною, бо кінець-кінцем ближча до тіла сорочка, ніж кожна. Куди поважніший другий заклад: США купують на інших континентах той чи інший товар, що його продукують Латинська Америка. Вони купують мідь в Африці, хоча Чіле має її доволі; цинк — в Малаї, хоч це основний продукт Болівії; танину — в Південній Африці, хоч це традиційний предмет аргентинського експорту. Де ж тут — питають огірчені «братні народи» — та свято декларована континентальна солідарність і спільність інтересів?

Друга, подібна тема латино-американських жалів — це фінансова допомога. «Мене ти покинув, а другу знайшов», — таке мотто цих жалів. Під час війни, мовляв, майже всі латино-американські республіки (за винятком Аргентини) стали по боці США, помагали їм, як могли. Але старе добро забувається: мури зроби свос, мури не може відіти. Тепер долари засипають Західну Європу, Японію, Формозу, південну Азію, і лише Латинська Америка з цих благ не користає. Вашингтон пояснює, що це тверда konieczність, що без його інтенсивної допомоги Старий Світ попаде в большевицькі руки, а тоді Америка — і англосакська, і латинська — якщо й охорониться від соціалізації, то все таки втратить європейські ринки і тим самим попаде у злидні. Аргумент, без сумніву, поважний; але чи переконає він нас, коли ви живете на південній півкулі, коли залізна завіса — за сімома морями, за сімома горами? І коли ви мусите задовольнитися 1 200 калоріями денно?

Аргумент переконливий — але двосічний. Він нагадує, що США перестали бути континентальною провідною потугою, а стали світовою; що вони помагають у першу чергу найбільш загроженим, не найближчим географічно; що Ріо Гранде дель Норте — це по суті такий самий непрохідний кордон, як протока Берінга, бо Америка — це лише чисто географічне поняття. Коли так, яку тоді роллю існування має Організація Американських Держав? В чому тоді сенс панамеріканізму? До цього питання вернемося іншим разом.

Б. Галайчук

отримала в річницю 300-ліття «возз'єднання» з Росією Крим як окремий дарунок Москви.

Трагічна соборність

Хоч усі ці перераховані події мають далекосяжне політичне значення, наша емігрантська публіцистика не присвятила їм належної уваги. Бо скільки нам не залежало б на соборності, що поруч державної незалежності становить одну з найосновніших наших ідей, проте те возз'єднання, яке наступило, викликає стільки суперечних почувань, що важко зайняти до нього однозначне становище.

Очевидно, ледве чи найшовся б хтось відповідальний, що серйозно бажав би повороту до стану перед 1939 р.; однак так само зовсім певно, що ніхто не схвалить недолі і трагедії, якими мешканцям возз'єднаних земель доводиться окупляти цю соборність. Большевицький терор і нужда — це, мабуть, зависока ціна цієї соборності, і ледве чи ми схотіли б цю ціну заплатити добровільно. З другого боку, теоретична можливість вибору поміж станом перед 1939 р. і станом теперішнім дорівнює для нас альтернативі тонути в воді або горіти в огні, тобто обидва стани для нас неприйнятні.

Щастя в нещасті, що покищо за нас вирішила справу доля. Чи не можемо ми все таки бачити в цьому рішенні волю Провидіння, задумів якого ми не в силі передбачити? Чи не може соборність стати передтечею нашої незалежності?

В обличчі назріваючого походу німецької армії на схід в 1941 р. і в атмосфері підозріло затаюваних ще тоді нацистських плянів щодо дальшої долі східних просторів, покійний полк. Олекса Гасин, що загинув в 1950 р. у Львові на становищі шефа штабу УПА, любив раз-у-раз повторяти, що з нашої ідеї соборної і незалежної держави, мабуть, буде насамперед здійснена соборність. Шойно з позиції соборності доведеться, мовляв, нам здобувати державну незалежність.

Ці пророчі слова покійного справдилися, хоч, може, не так, як він спершу думав. Масою здійснену ідею соборності (щоправда, все ще не вповні, оскільки поза межами УССР знаходиться ще українська Кубань, південна Вороніжчина, південна Курщина і південне Полісся, не рахуючи подарованих Сталіном совєтській Польщі Лемківщини і інших наших західних окраїн), і, теоретично беручи, ми все таки ближчі до здійснення наших прагнень, ніж були, наприклад, в 1914 р. Україна є членом Об'єднаних Націй, посідає на заході і півдні кордони, доволі наближені до етнографічних. Бра-

кує їй тільки деяких поправок кордонів на південному сході та півночі, а головне — самостійності. Бо що лю державна самостійність могла б надати ідеї соборності повного блиску.

І дорого окуплена соборність — капітал. Але і так волею долі частково, хоч і в трагічних умовах, але здійснена соборність наших земель являє собою великий політичний, культурний і господарський капітал. Треба собі тільки усвідомити, яким нещастям для українського народу була б німецька перемога. Без сумніву, українці були б божевільними нацистами біологічно винищені в буквальному розумінні. Тільки ясноволосі, антропологічно за нордійців визнані діти і «фольксдойчі» мали б, мабуть, можливість лишитися при житті, коли б їх вивезли в Німеччину з метою германізувати їх. Такі пляни були підготовані — вся концепція називалася «направлюванням помилки історії, в наслідок якої багато германської крові загубилося серед інших народів» — і вони з опублікованих нацистських документів широко відомі.

З цього погляду большевицька окупація (що за іронія долі!) видається порівняно меншим лихом, оскільки Москва тільки послаблює біологічну субстанцію українського народу (відомий голод в 1933 р., масовий терор) і намагається його русифікувати, але, як дотепер, не виявила наміру знищити його біологічно доценту — так, як зробила це з кримськими татарами чи деякими кавказькими народами.

Хто зрештою знає: чи поворот західноукраїнських земель під польсько-угорсько-румунське панування (коли б війна скінчилася поворотом до стану перед 1939 р.) не приніс би західній вітці українського народу такої самої трагедії, яку принесли большевики? З цілого ряду натяків і поведінок польського підпілля, головню за перших років війни, коли поляки ще вірили, що війна ведеться за Польщу, можна здогадуватися, що вони були рішені раз назавжди розв'язати питання т. зв. національних меншин і щонайменше викинути б усе українське населення за Збруч. Про це відкрито говорили польські політики в конштаборі біля Осьвенціма, а завзяті сутички польського і українського підпілля під час війни свідчили, що можливість такої жорстокої розправи дуже актуальна.

Тим часом доля схотіла, щоб вийшло інакше. Поляків надушив той самий московський чобіт, українців і західноукраїнські землі прилучено до УССР.

З приводу заповідженої конференції „Асоціації“

Заповіджена конференція «Асоціації» дослідників теорії і практики національних проблем СРСР (див., комюніке) викликає велике зацікавлення головню з уваги на тематику, в осередку якої поставлено національне питання. Саме бо національний момент у проблемі СРСР відсутній на задній план колами, які розпоряджають великими засобами для вивчення цієї проблеми і які повинні бути об'єктивними в підході до цілого комплексу СРСР.

В обличчі цього члени «Асоціації» мусять бути свідомі, що ця прогалина мусить бути заповнена ними солідно; що на їхні плечі покладений обов'язок дати обґрунтований та проглядний матеріал. Не можна ж задовольнитися доповідями в стилі газетних статей. З другого боку, деякі теми зголошених доповідей такі широкі, що ледве чи дані доповідачі будуть могли впродовж кількадесяти хвилин не то що їх вичерпати, але навіть як слід розгорнути.

Проте буде вже багато зроблено, коли буде як слід поставлена проблематика даної доповіді і будуть зарисовані основні твердження доповідача, коли буде подане засадниче обґрунтування цих тверджень. Подрібна розбірка проблем мусить наступити згодом і це буде терен праці «Асоціації» на довшу мету.

При цій нагоді варто згадати, що праця «Асоціації» знаходить ще раз більше зрозуміння у наших відповідальних колах. Справа підтримки її була, між іншим, предметом нарад УККА (в листопаді) і хоч дивним-дивом знайшлися там несподівано особи, яким справа «Асоціації» ще не «ясна» (яснішою є, може, справа російського інституту? — прим. ред.), проте треба вірити, що більшість цієї нашої репрезентаційної установи в США не відмовиться підтримати започатковане «Асоціацією» діло: воно є добре і загальноукраїнське. Треба відмітити, що голова другої важливої нашої установи в США — ЗУАДК-у — д-р Галан уважав за відповідне відвідати президію «Асоціації» і

в дружній розмові пообіцяв підтримку для «Асоціації».

Від першого публічного виступу членів «Асоціації» з доповідями буде залежати дальша її праця. Треба думати, що доповіді докладуть всіх зусиль, щоб виступ цей був на відповідному рівні.

З комюніке Асоціації дослідників теорії і практики національних проблем СРСР

(ч. 2.)

Незалежна Асоціація дослідників совєтської теорії і практики, заснована 19 серпня ц. р., за два з половиною місяці свого існування встигла впоратися з цілим рядом важливих організаційних завдань і приступила до науково-дослідної праці...

...Дослідна праця Асоціації нині сконцентрована в основному коло підготовки широкої наукової конференції для українських і чужинських кіл. Конференція має відбутися в другій половині січня наступного року і висвітлюватиме в основному різні сторони національної політики Москви під час і після останньої війни. На конференції доповіді зачитують (подаємо в абетковому порядку):

- 1) Проф. Ю. Войко — «Російське історичне коріння большевизму»;
- 2) Всесвітл. о. прелат проф. П. Голинський — «Московська парвославна церква як носій імперіалістичної політики Кремля у світі»;
- 3) Доц. П. Голубенко — «Повоснна еволюція совєтської ідеології як скріплення російського імперіалістичного комплексу»;

Вони ділять долю і долю з більшістю українських земель.

Бо крізь гірку недолу просвічує частково також і доля. Насамперед уже записано психологічний Збруч, що так нещасно, ще до сьогоднішнього дня, ділить нашу еміграцію. Єдність у побуті, уніфікація мови, однакова система навчання; особисті зустрічі і взаємний вплив дають, не зважаючи на все страхоття терору, корисний вислід: соборність стала великою мірою фактом. Економічні пов'язання, певна індустріалізація Західної України, впровадження однієї термінології, однакових технічних норм цю соборність закріплює.

Соборність і самостійність — предмет большевицької гри

Але поруч цієї недосконалої соборності діє також свідомість існування теоретичної, але юридично оформленої української державності. На цю державність, поруч соборності, раз-у-раз покликається російсько-большевицька пропаганда, висвітлюючи її, звичайно, по-своєму.

Так в рецензії на книжку згаданого Бабія про возз'єднання в «Віснику» АН УССР читаємо: «Автор... показує, як, користуючись воєнною слабкістю молодого радянської держави, американо-англо-французькі імперіалісти санкціонували окупацію буржуазною Польщею українських і білоруських земель, населених українцями і білорусами, загарбання Басарабії і Північної Буковини боярською Румунією, а Закарпатської України — капіталістичною Чехо-Словакією».

Отже совєтська пропаганда постійно обороняє тезу Леніна, що Україна може бути вільною і самостійною тільки в союзі з Росією, і вказує на те, що західний світ не визнає права української нації на окрему державність. Під цим поглядом політика Москви має всю ініціативу: в своїй руках. Вона повністю виграв в національному питанні не тільки на просторах колоній західного світу, а і на просторі свого володіння.

Більше того. В руках російських большевиків знаходиться дальша атути до відповідної гри, ще більші атути від дарування України Криму. І вони, ці атути виграють, коли тільки прийде на це пора і вони визнають за доцільне робити українцям дальші тактичні поступки. Очевидно, як довго західний світ не збирається підтримати неросійські народи в їхній боротьбі за самостійність, так довго большевикам нема чого поспішати з дальшими поступками.

Як би воно не було, а існуюча недосконала соборність і вже зовсім далека від досконалості державність якоюсь мірою промощують шлях до справжньої соборності і дійсної державної незалежності. Жертви і страждання української нації принесуть колись свої овочі. рбт

4) Проф. С. Гловіцький — «Освоєння цілих земель в аспекті економічної і національної політики Кремля»;

5) Проф. В. Державин — «Національна політика большевиків у ділянці мовознавства»;

7) Генерал-хорунжий М. Капустянський — «Національна політика большевиків на службі їхньої військово-стратегічної підготовки до війни»;

8) І. Кошелівець — «Проблема опору національної духовності большевизму»;

9) Проф. В. Орелецький — «Повоснна національна політика Москви в навітленні „Института по изучению истории и культуры СССР“»;

10) Проф. Л. Ребет — «Сучасні совєтські теорії походження українців, росіян і білорусів»;

11) Викладачка високих шкіл О. Суліма — «Совєтська національна політика в межах СРСР від 1941 року»;

12) Проф. О. Юрченко — «Національне і інтернаціональне в большевизмі».

На конференції зачитують доповіді також визначні чужинні науковці; теми їх доповідей і пов'язання з загальним пляном конференції саме устійнюється...

...На терені Великобританії починає діяти «Комітет сприяння асоціації», подібний комітет твориться на терені Франції, дано перші організаційні стимули для заснування аналогічних комітетів в Аргентині, Бразилії, Канаді.

Асоціація просить всіх прихильників незалежного українського соєтовства своїми практичними заходами підтримати нас у творенні матеріальної бази.

Писати з приводу цього треба на адресу:

Prof. W. Orelecky
Seehamerstr. 10 B/6, München 54.
Mюнхен, 9. XI. 1954

Президія Асоціації

Поворот Великобританії до великої політики

Святкування вісімдесятих роковин з дня народження прем'єра сера Вінстона Черчіла не випало б, мабуть, так імпозантно, з участю всього британського громадянства, не виключаючи його здекларованих противників, якщо б англійська політика якраз у цьому році не могла продемонструвати позитивного балансу. Декотрі політичні обсерватори твердять, що Великобританія, не зважаючи на дальше усамостійнення колишніх колоній і тим самим силоче обмеження і щораз більше ускладнення міжнародних відносин, спромоглася відіграти в цьому році першорядну роль у світовій політиці. Коли узгодити факт, що вона є сьогодні тільки третьою потугою, тоді стає явним, що британці завдячують це головно політичним здібностям і мистецтву своєї дипломатії.

Національна стабілізація

Закінчення другої світової війни знайшло Англію в тяжкій ситуації. Фінансові обтяження, зумовлені довгими роками війни, криза національного ринку і konieczність переведення соціальних реформ, однак при збереженні тих інституцій, ліквідація яких або радикальні зміни в яких могли б зрушити суспільний лад, стали на денному порядку. В 1945 р. британські виборці без скрупулів відібрали від консерваторської партії, насамперед від самого Черчіла владу, не зважаючи на його велетенські особисті заслуги в другій світовій війні. Вони передали діло оздоровлення і стабілізації лейбористській партії, яка за своєю структурою і програмою була більш схильна до переведення реформ. Англійська громадська думка не була переконана в тому, що консерваторський кабінет міг би виконати такі завдання. Воно впало на плечі цілковито відмінного від Черчіла голови лейбористської партії Клемент Етлі, який в інших випадках цього першого знаменито доповнював.

Черчіл, вихованець вікторіанської епохи з притаманними їй категоріями виключно силової політики, колоніальної експансії, жорсткою до політичного покеру, універсалістичними поглядами і тим самим загальниковими увяленнями не був тією людиною, яка могла присвятитися «дрібним справам» соціальних реформ, націоналізації важкої промисловості і усталізуванню фунта. Малий, тихий, не раз моралізуючий Етлі був англійському громадянинуві запорукою, що країна перебере післявоєнні труднощі, не ступаючи на шлях небезпечних експериментів, які хотіли ввести в життя речники екстремної лівіці.

В той час довелося здійснити перебудову британської імперії на комонвелт, тобто добровільне об'єднання народів. Британська політика, не зважаючи на вікову імперіалістичну традицію, керувалася в цьому випадку тільки реалітетами, а не «імперіальною доктриною», і визнала за цілою низкою народів державну самостійність. Коли лейбористський кабінет пішов назустріч вимогам азійських націоналізмів, старий Черчіл жалісно заявив, що це є «випродаж імперії», але прийшовши до влади, не тільки не змінив ні однієї з важливіших реформ, але послідовно продовжував відімперіалізування британської політики. Така ревізія і перестанова поглядів напевно диткула амбіції, почування і ремінісценції англійських державних мужів, але холодний і комерційний розрахунок владно диктував це нове для кожного сина Британії болоче переключення. Великобританія зберегла і врятувала все, що було можливо. Вона поступилася тільки там, де це було необхідне, але навіть тоді її політики виторгували максимум концесій і привілеїв, зокрема економічного характеру.

Коли на британський престол прийшла молода і гарна жінка, Єлисавета II, англійське громадянство, всі соціальні верстви і прошарки англійського народу побачили в її особі символ відродження Великобританії, для якої жінки на троні завжди приносили щастя, добробут і велич.

Єдина закордонна політика

Шукаючи причини повороту Великобританії до великої міжнародної політики, не можна не врахувати однієї засадничої аксіоми всієї британської політичної теорії і практики, а саме — абсолютного визнання, що зовнішня політика може бути тільки загальнонаціональна, єдина, всепартійна, реалістична і побудована на базі британського національного інтересу. Українському журналістові доводиться подекуди з меланхолією і навіть з певною дозою задрости повторювати і писати цю відому, стару і на британських островах самозрозумілу формулу. Тільки мікровою потіхою може бути вказівка на

відсутність такого стану в старих державах (Німеччина і Франція). Британська закордонна політика осягнула вже той ступінь досконалості, що її не тільки в питаннях принципів, а також і тактики, можна визначити терміном — єдина.

Навіть при найбільшій операції і відмовленні від стану посідання не було помітних перепоп. Покійний Бевін і його попередник та наступник Ентоні Іден були завжди певні, що їх заходи не будуть саботовані з партійних мотивів і що їх успіхи можуть бути тільки британськими успіхами. Спроба провалити уряд за його закордонну політику вважається в Лондоні за несмак, грубий

Сер Вінстон Черчіл

СІЛЮЕТИ МІЖНАРОДНОГО ЖИТТЯ

Найуспішніший дипломат 1954 року

Класичний взірць дипломата і міністра закордонних справ нашого сторіччя, а разом найуспішніший політик цього року,

Ентоні Іден,

в наші дні втретє міністер закордонних справ Великобританії, вперше став на чолі англійського Форейн Офісу 22 грудня 1935 року, на 38 році життя. Таким чином він був наймолодшим віком британським міністром закордонних справ на протязі останнього сторіччя.

Життєвий шлях Ідена — це типово англійська кар'єра людини, яка замолоду підготовляється до високих і відповідальних постів у державі. Першу світову війну, коли Іден втрачає на фронті двох своїх братів, закінчує він як наймолодший, бо ще несповна 20-річний, ад'ютант 60-полку королівських стрільців. З черги приходять традиційні для ряду поколінь Іденів студії в Оксфорд і з відзначенням закінчений факультет орієнтальних мов. 1923 р. 26-літнього Ідена вибрано у виборчій окрузі Варвік і Лімінгтон послом до англійської палати послів, і цю округу він заступає в парламенті над Темзою від того часу без перерви аж по сьогоднішній день. Одночасно з своєю парламентарною діяльністю і публіцистичними спробами на шпальтах газети «Йоркшир Пост», Іден доповняє свою політичну освіту численними подорожами за кордон, відвідуючи трохи чи не всі закутки землі. Під час цих подорожей він побував у 1934 р. теж і в Україні. Його тодішні помічення належать до нещасливих, і до певної міри можна говорити, що він упав жертвою «Інтуриста» і міражу потьомкінських сіл.

В 1931 р. його, парламентарного підсекретаря при Форейн Офісі, запрошує перебрати це міністерство прем'єр Невіл Чемберлен. В 1937 р., не погоджуючися з тодішньою політикою епізенту супроти Гітлера, Іден відмовляється від свого високого становища і повертається в склад англійського кабінету щойно 1940 р., коли був створений кабінет Черчіла. Спершу він посідає пост державного секретаря в справах війни, на якому творить британську цивільну оборону, т. зв. Гом Івард, а від грудня 1940 р. перебирає і веде аж до закінчення війни англійське міністерство закордонних справ.

Успішне створення великої коаліції альянтів проти осі, а, точніше, трикутника Берлін-Рим-Токіо — це великою

нефакт і брак розуму. Парляментарні дебати з зовнішньо-політичним аспектом, в який Черчіл, Етлі, Іден, Гейцкел і Моррісон картали нездисциплінованих, екстремістично наставлених своїх однопартійців, а речники опозиції бороили політику уряду, належать до найсвітліших моментів англійської парламентарної історії. Власне тому, що британці перед далекосяжними рішеннями формували спільно і безпристрасно свої погляди про ту або іншу справу, вони сьогодні можуть похвалитися значними досягненнями. Відсутність доктринерства, а тим більше чаду ідеології забезпечувала широке концепційне ставлення закордонної політики.

1954 — рік британської політики

Американські заходи протиставитися большевицькій загрозі й колами державного департаменту проєктована політика опинилася при кінці 1953 р. в сліпому куті. Це було спричинене цілою низкою обставин, також від США незалежних, і було б злосливим зайняти з цього приводу тільки моралістичну позицію, а просто злочинним — радити. Берлінська «конференція чотирьох» на початку цього року була останньою політичною подією, що лежала в рамках американського проєктування. Від того часу закордонна політика США впродовж цілого року не спромоглася на будь-який вирішальний і позитивний крок. Заіснувала дивовижна ситуація, головно через те, що США, перебравши керівництво в західному світі, його не виконували. До цього прилучилася ще низка невдач. Концепція європейського об'єднання у формі федерації не знайшла на цьому континенті рішучого резонансу, політика моралістичного радикалізму в Азії скраховала цілком, а про будь-яку успішну розгрі з СССР не було взагалі мови.

В цю порожнечу включилася британська політика, керманічі якої відчули шанс. Це була також персональна шанса Черчіла й Ідена. Перший з природи здібний до гри і навіть до політич-

ного газарду, другий — холодний, але рівночасно для великої кількості політиків стрийливий посередник з притаманним британцям інстинктом, розпочали таку гру, на яку пастор закордонної політики Даллес ніколи не міг і не хотів рішитися.

Було б передчасним вже тепер оцінювати потягнення британської політики на азійському континенті, а зокрема стосовно КНР. Можливо, що започатковане Іденом на женевиській конференції офіційне зближення з Китаєм (продовжуване пізніше Етлі під час його відвідин у Пекині) і компромісова, навіть прихильна позиція супроти азійського неутралізму, не матимуть успішного завершення. Не будемо твердити, що Китаю напевно відколеться від СССР і стане неутральним. Було б також ризикованим настоювати на погляді, що концепція азійської доктрини Монро не включає в собі елементів небезпеки. Але одно можна цілком сміливо сказати, що кращою є така політика в Азії, навіть якщо вона не матиме відгуку, ніж жадна, або виключна орієнтація на скрахованих маршалів, імпортованих емігрантів і професійних грачів у рулетку та льякаторів розкішних барів на Рев'єрі. З другого боку було б нереалістичним не дубачити зацікавлення англійських комерсантів «червоною торгівлею», існування паціфістичних тенденцій у Великобританії, страху перед атомовою війною і персональної амбіції сера Вінстона подарувати світові мир... Без огляду на те, чим закінчиться проєктування британської політики в Азії, сам почин, який є рівнозначний з спробою осамітнення СССР, повинен знайти об'єктивну оцінку. Тим більше, якщо зважимо, що британці спромоглися не зважаючи на старі і прикрі колоніалістичні ремінісценції, зберегти лице в Азії.

Напередодні ратифікаційних дебат в європейських парламентах не вільно промовчати особистого zaangażування Ідена, коли йдеться про створення Західноєвропейського Союзу, озброєння Німеччини і про згоду його країни залишити на європейському континенті ан-

(Далі на 6. стор.)

тики є її побудова на понадпартійній базі, і тому ми, консерватори, є щасливі, коли можемо дати містерові Беаівові (тодішній міністер закордонних справ) нашу далекосяжну підтримку».

Втретє міністер закордонних справ у теперішньому кабінеті Вінстона Черчіла, вирішально причинився до успішного закінчення лондонської конференції 9-ох потуг, що відбулася при кінці вересня 1954 р. і яка може стати звороткою точкою в оборонному об'єднанні Заходу проти большевицької агресії. За свої невтомні старання довести до порозуміння в справі повернення Німеччини суверенітету і включити її до оборонної спільноти Заходу, Іден дістав найвищі призначення від Даллеса, Аденауера і Мандес-Франса, і довготривалу овацію під час конференції консерваторів у Блекпулі.

Як заступник голови партії консерваторів, Ентоні Іден замінив одного дня Черчіла на посту британського прем'єра. Властиво, цього сподівалися вже під час партійної конференції, коли була заповіджена зміна в обсаді кабінету і існувала велика імовірність, що великий старець з Довнінгстріт 10, переступивши 80-ий рік життя, відійде з свого посту і відступить його своєму найближчому співробітнику Ентоні, про якого має дуже високу думку. В одній із своїх промов Черчіл висловився про Ідена так: «Мені здається, що він є в наші дні живою персоналізацією життєвих надій британського народу, великої старої британської раси, що так багато дала людству і ще спроможна дати дещо більше».

Тим часом зміна кабінету пройшла, одні міністри відійшли, прийшли нові, але Черчіл залишився і, якщо вірити вісткам, зостанеться прем'єром аж до наступного року.

Великобританія і численні столиці світу знають Ентоні Ідена не тільки як класичного дипломата старої школи, але також як приповідкового джентльмена, який не забуває подякувати по візні не тільки господареві, але і кухареві, і кельнерові, як найелегантніше убраного чоловіка, великого збирача французьких картин і доброго грача в теніс.

Належно оцінюючи заслуги свого міністра закордонних справ, королева Єлисавета II надала йому титул «сер», декорувавши його 20 жовтня 1954 р. орденем підв'язки, найвищим британським відзначенням, що його впровадив в 1348 р. Едвард III і яким від 1700 р. по сьогоднішній день відзначає всього сімох англійців — нечленів королівського дому; серед них сера Е. Грея, А. Бальфура, Остіна Чемберлена, В. Черчіла.

Л. О.

це величезне досягнення англійської дипломатії, яку в цей час очолює Ентоні Іден.

Але Іден — це не тільки великий дипломат. Він в першу чергу державний британський муж, для якого зовнішня політика — це державна рація свого народу, а не партійна директива. Тому він втішається і серед своїх противників великою повагою, а один з лейбористських послів писав на передодні виборів до англійського парламенту в червні 1945 р. в «Дейлі Мірор» таке:

«Очевидно, я буду голосувати за лейбористську партію, але якщо виграють «торі» (консерватори), Ідену належатиме мій повна підтримка, який має найхолоднішу голову і найкраще збалансовану оцінку становища».

В свою чергу Іден як член тоді опозиційної партії, в одній із своїх промов, виголошеної в Лімінгтоні в липні 1947 р. сказав:

«Я завжди відчував, що великою користю для британської зовнішньої полі-

НА МІЖНАРОДНІЙ ШАХІВНИЦІ

Перон проти церкви

В авторитарно керованих державах можна несподівано пережити радикальну зміну курсу в світських і церковних справах. Промова аргентинського диктатора генерала Перона від 10 листопада започаткувала відкритий конфлікт між державною владою і католицькою церквою. Перон закинув трьом єпископам і цілій низці священників, що вони втручаються в державні справи. Рівночасно з цим виступом репресовано ряд духовних осіб, що свідчать про посилення офензивної політики проти т. зв. «клерикальної інфільтрації». Акція проти церковних кіл розпочалася в провінції Кордова, університет якої являє собою центр католицької політичної думки, але також антиперонівської опозиції. Там заарештовано шість, Пероном персонально названих священників. В Буенос-Айресі один священник отримав 30 днів в'язниці за протирядову проповідь. Єпископи провінції Кордова, **Ля Ріоа і Санта Фе**, а головне архієпископ цієї останньої, монсеньйоре **Фасоліні** стали об'єктами доган з боку уряду.

Головна атака перонівської влади спрямована проти впливів католицької церкви на відтинку шкільництва і виховання. В школах провінції Кордова на необмежений час припинено навчання релігії. Уряд плянує впровадити в усіх народних і середніх школах «духовних опікунів», які мають дбати про мораль. Закрито католицькі допомогово-студійні інституції в Кордові і Санта Фе і рішено не визнавати іспитів, складених в сзуїтських школах.

Конфлікт Перона з католицькою церквою має в першу чергу політичні мотиви. Розбіжності, що заіснували останнього часу, в великій мірі зумовлені різницею поглядів на цивільне законодавство. Режим Перона намагається перевести юридичне зрівняння між шлюбними і нешлюбними дітьми, проти чого церква гостро протестувала. Якщо зважити, що на 300 000 новонароджених в кожному році одна третина є нешлюбними і що з морального погляду покриття самих дітей було б неправильним, то треба признати, що ці законодавні прояви мали своє узасаднення. Подібно стоїть справа з шлюбними розлученнями по сьогоднішній день забороненими в Аргентині. Перон має також персональний конфлікт з церковними колами, що був викликаний спротивом церкви стилеві виховання молоді, яке пропагує Перон.

Найважливішим політичним моментом цього конфлікту є діяльність **Католицької акції**, формально світської інституції, яка має завдання здійснювати християнсько-католицьку діяльність в політичному і суспільному житті. Католицька акція добилася вже значних успіхів

в Італії і Франції. Зокрема між італійським робітництвом можна помітити поважний зворот до християнського середовища, в чому велику заслугу мають ліві зорієнтовані кола італійської християнської демократії, багато діячів якої належить до Католицької акції. Немає сумніву, що католицькі політики і духовники намагаються здобути впливи на аргентинське робітництво, дотепер виключно домену влади Перона. Католицькі кола бажають закласти християнські профспілки і християнську демократичну партію.

Самозрозуміло, що Перон побоюється такої політичної конкуренції, особливо коли зважити, що вона багато небезпечніша від дотеперішньої опозиції. Соціально прогресивність діячів Католицької акції, її готовість іти назустріч вимогам працюючих і до того загальна потреба демократичного середовища, яке мало б відвагу протиставитись авторитарному режимові, витворюють для Перона складну ситуацію. З цих мотивів перонівський режим рішився вилемінувати церкву з політичного і суспільного життя країни. Шкільництво буде полем цього зудару. Перон матиме поважні труднощі, якщо взяти на увагу, що Аргентина є католицькою і в великій мірі клерикальною. Населення демонструє свої процерковні симпатії посиленням відвідування церкви.

Після перебрання Пероном влади вза-

Французькі зміни і ускладнення

Конституція четвертої французької республіки є всім іншим, але не досконалою, і тому уряд Мандес-Франса вважав за одно з своїх важливих завдань внести проекти змін, які уможливили б краще функціонування легіслативи і працездатність уряду. 30 листопада більшість голосів прийнято проект змін конституції, які унормовують стосунки між обома палатами і зберігають вирішальність за парламентом. Другим важливим моментом при цій конституційній реформі можна назвати скасування дотеперішньої клязули про те, що інвеститура прем'єр-міністра може бути схвалена тільки абсолютною більшістю голосів. Відтепер прем'єр, який представляє парламентові весь склад кабінету, буде затверджуваний звичайною більшістю. Обмежено також засяг парламентної недоторальності, що викликало найбільше збентеження серед комуністів, які голосували взагалі проти всіх змін. Народні республіканці висловилися проти реформ, будучи в принципі негатиивно наставленими до перебудови французь-

кої двопалатної системи. Реформа французької конституції означає своєрідний поворот до засад третьої республіки і є до певної міри впорядкуванням досить невідрадних французьких парламентарних відносин. Мандес-Франс прямує тепер до збільшення авторитету уряду і некомпліктованої форми парламентарної техніки.

Французький прем'єр заявив, що бажає в другій половині січня скласти з себе міністерство закордонних справ. З цього виходить, що він хоче присвятитися більше реформам і внутрішній політиці, в якій він властиво є першорядним спеціалістом. Інвеститура Мандес-Франса була зумовлена зовнішньо-політичною ситуацією, труднощі якої він зумів опанувати. Проте передача цього міністерства іншій особі може мати для Франції некорисні наслідки, коли зважити, що Мандес-Франс навіть в США через свій реалістичний підхід здобув собі признання і певну дозу довір'я.

Політики-генерали завжди являють собою небезпoku, а у Франції зокрема. В цій країні експонентом русофільства і коекзистенціального курсу став ніхто інший, як **Де Голь**, який, подібно до комуністів, звичайно атакував усі французькі уряди і намагався за всяку ціну не допустити до реформи та нормалізації. Його зовнішньо-політична активність знайшла своє завершення у відвідинях, які склав йому совєтський посол **Віноградов**. Тривала розмова цих двох осіб напевно заторкувала питання ратифікації паризьких договорів і налагодження добрих французько-совєтських взаємин. Можливо, що при цій нагоді порушувалося справу вигасаючого десятиого грудня французько-совєтського пакту про приязнь... **Де Голь** не відважився розв'язати 4 грудня решток своєї партії і знову виголосив «велику» зовнішньо-політичну промову, в якій схвалював заралення ЕОС-у і заявив, що паризькі договори можуть реставрувати силу Франції наповні.

До справи самої ратифікації **Де Голь** сказав, що вона мусить бути узалежнена наступними передумовами: 1) здійснення договорів тільки після відбуття нової конференції між великодержавами Заходу і Сходу, на якій евентуально вилвиться, що в німецькому питанні не може діяти до узгіднення; 2) провізоричне відділення Сарцини від Німеччини вважатиметься за дефінітивне полагодження цієї справи; 3) реорганізація ОПАП-у, яка принесла б повне усамостійнення французьких збройних сил, і відбуття окремої конференції між США, Великобританією і Францією.

Де Голь ствердив, що Франція має найкращі передумови для розмов з Росією через колишні договори і теперішній пакт приязні. Франція є тією країною, яка з огляду на історичні і географічні моменти може відіграти посередничу роль між Сходом і Заходом. Абстрагуючи від того, як небезпечно ви-

глядас це загравання з большевиками на різних історичних ремінісценціях, якими совєтська дипломатія так уміло жонглює, треба відмітити, на жаль, що Мандес-Франс мусить рахуватися з цими заходами, бо спирається також на голоси багатьох деголістів. Виявом цього можна назвати найновішу ініціативу французького уряду в справі скликання конференції чотирьох, мабуть, в травні, після ратифікації договорів, однак перед їх здійсненням. Французький посол має звернутися до Молотова і просити його зайняти становище до французьких пропозицій. Постійні заличання **Де Голя** до СССР і аргументація його пропозицій є доказом глибокого закорінення русофільства в європейській націоналістичній правіці, постава якої до большевизму йде цілковито в розріз з голословними «національними ідеологіями».

Союзна політика замість крайової

Крайові вибори в Баварії, Гессені і до берлінського сенату, які відбулися 28 листопада і 5 грудня, відзначилися в першу чергу тим, що їх властива проблематика і передвиборча пропаганда не були зформульовані так, як це звичайно буває з крайовою політикою. Всі партії відкликалися до закордонної політики і ставили її в центр уваги виборців. Вразливими передвиборчими гаслами були ратифікація паризьких договорів, питання Сарцини і озброєння. Поодинокі партії, відповідно до своєї зовнішньо-політичної концепції критикували противників. Християнські демократи старалися здобути даліші симпатії для закордонної політики канцлера Аденауера, тоді як сціалісти оперували в справі Сарцини націоналістичними, а щодо східної політики — невралистичними сльоганами. Потерпіли в основному дрібні партії, які не спромоглися переступити п'ятивідсоткової клязули і тим самим не будуть заступлені в красивих парламентах.

Коли йдеться про внутрішньо-політичний ринок, то помітною є тенденція проти творення коаліційних урядів з християнсько-демократичною партією, конфесіоналістична культурна політика якої викликає багато застережень. З цієї причини ліберали і баварська партія відмовляються брати участь у коаліції, очолюваній баварським ЦСУ. В Гессені соціал-демократи втратили абсолютну більшість, і там існує можливість неосоціалістичного уряду. Берлінські вибори принесли абсолютну більшість соціал-демократам, які, мабуть, не відважаться творити виключно соціал-демократичне управління — з огляду на особливу ситуацію в Берліні і на бажання втримати там демократичний фронт проти тоталітарної небезпеки.

Висліди виборів характеризуються збільшенням мандатів християнських демократів у крайових парламентах у порівнянні з виборами 1950 р., але зменшенням голосів, коли приглянутися до союзних виборів 1953 р. Тепер існує в цих двох краях і колишній столиці наступний уклад сил:

Баварія: Християнсько-Соціалний Союз (ЦСУ) — 38% (85 мандатів); Соціал-Демократична Партія Німеччини (СПД) — 28,1% (61); Баварська Партія — 13,2% (28); Блок німецьких біженців і пошкодованих (БГЕ) — 10,2% (19); Вільна Демократична Партія (ліберали) — 7,2% (13).

Гессен: СПД — 42,6 (44); ЦДУ — 24,1 (24); ФДП — 20,5 (21); БГЕ — 7,7 (7).

Берлін: СПД — 44 (64); ЦДУ — 30,4 (44); ФДП — 12,7 (19).

Коаліційні дискусії набирають особливої ваги, коли зважити, що сам канцлер Аденауер не тільки в передвиборчій кампанії, але також у теперішню пору особисто ангажується, стимулюючи партнерів з центральної боньської коаліції до творення подібних урядів в поодиноких краях. Найбільші труднощі спарвляє йому Делер з ліберальної партії (ФДП), який в зовнішній політиці вже від довшого часу має свої окремішні ходи і настоює на переговорах з Москвою. Він стоїть, мабуть, під тиском німецької індустрії і взагалі русофільськи зорієнтованих кіл. Вільш узасадисним видаються однак внутрішньо-політичні застереження проти коаліції з ЦДУ, який бажає вести скрайньо конфесійну лінію в ділянці шкільництва.

Напруження в боньській коаліції, самозрозуміло, відбиваються на політиці країв, яка цим разом стояла виключно під знаком великої союзної, головне зовнішньої політики, і, як правильно відмітила німецька публіцистика, не дала відповіді на льокальні потреби. (язв)

Поворот Великобританії...

(Закінчення з 5. стор.)

гліської дивізії. Було б зайвим ще-раз порушувати деталі і заслуги. Важливим і тривким для розвитку європейської політики залишиться ніким іншим, як британцями форсований поворот до реалістичної, національної та індивідуальної політики, хоч і старої в методах і заложеннях, зате більш далекосяжної і розумнішої, ніж усі «великопростірні» доктрини. Навіть якщо б ідея того чи іншого федерування мала своє узасаднення, всеж негаряд примушувати когось бути європейцем, якщо він цього не бажає і хоче бути французом або італійцем. Безвідповідальним і ігнорантським треба назвати тенденції, плянники яких бажали б «інтегрувати» за всяку ціну простори сьогоднішнього СССР. Прикладом можуть служити приватні кола однієї з англосакських країн.

Треба бути свідомим, що злам і поворот до старої політики національного інтересу не є ідеалом людства і що на континенті відживуть різні старі розгри, спекуляції на національних сентиментах, а британці не були б британцями, якщо б вони не були готові кожночасно «балнсувати» в свою користь. Але це є також менше лихо, ніж «терорії» про заник національних держав і початок світового федерування.

Великобританія і СССР

При всіх інтерпретаціях британської політики східноєвропейський спостерігач з особливою увагою дивитиметься на її взаємини з СССР. Останніми часами ми звикли оцінювати ситуацію тільки на підставі **Черчілльської згоди на коекзистенцію**. Прийняття Лондоном цієї большевицької тези не належить до позитивів політики. Давнін Стріт, але якщо ми хочемо бути справедливими, то маємо сконстатувати, що не менш коекзистенціально виглядає настанова

відповідальних кіл в США. Можна робити цілу низку закидів самому Черчілові, але треба йому признати, що він завжди вірно оцінював російську небезпeku. Не важливо, з яких мотивів він негативно ставиться до російських відносин; чи це зумовлене страхом, чи англосакством, чи чим іншим.

Треба йому однак зарахувати за позитив, що він був тим західним політиком, який усіма силами боронився перед російським, Рузвельтом підтримуваним, тиском в Ялті і так само послідовно обстоював узасадненість стнографічної розв'язки польсько-українських кордонів у лютому 1944 р.

Емігрантські політики вписують на мінусове конто британської політики і особисто Черчіла скептицизм до «хрестовного походу визволення» (на українську мову переклавши — інтервенції). Черчіл був одним з інсценізаторів інтервенції в 1918—20 рр.; кінець цієї нещасливої акції відомий. Тому треба розуміти справу так, що він зробив відповідні висновки. Коли йдеться про українське питання, то треба нарешті сказати, що така інтервенція не лежить в українському інтересі. Якби мала повторитися опереткова діяльність різних місій, експедиційних корпусів та легіонів з 1919—20 рр., то кращим є сучасний територіальний статус кво.

Поворот Великобританії до балнсування сил у світовій політиці відбувся тихо, без галасу, вигуків і стукання кулаком. Можливо, що не всі з цього приводу були вдоволені; одним це подалося, інші з виразом задрости цей стан сконстатували. Однак прихильники обох поглядів годяться на тому, що рік 1954 був роком британської закордонної політики. Для старого, але пристрасного і вітального гравця «Вішні» це був, мабуть, найкращий подарунок з приводу вісімдесятих роковин дня його народження. Ярослав З. Пеленський

Політична криза польської еміграції (II)

«Афера Берг»

Маленьке сільце Берг, положене над самим Штарнберзьким озером за 27 кілометрів на південь від Мюнхену, ше-рейде, мабуть, до історії польської еміграції, давши свою назву політично-розвідувальній афері, що послужила певній частині польської еміграції для непереребріливих атак на своїх політичних противників. Як ми вже згадували в нашій попередній статті, «афера Берг» (ідеться про працю відділу зв'язків з Польщею при Раді Політичній; ця праця закінчилася масовими арештами поляків на батьківщині і переходом на бік во-рога двох визначних співробітників відділу ще й до сьогодні не є вивченою повністю і ледве чи скоро буде вивче-нена до кінця. Йдеться бо про дуже делікатну матерію, яку покищо розкри-ває тільки одна сторона, тоді як друга, замішана в ній, мовчить, а слідство, яке в цій справі ведеться, тримається в строгій таємниці. Тому, щоб все ж таки поінформувати читача, доводиться чер-пати однобічні інформації, що їх при-горщиками кидає на «ринок» атакуюча сторона. А того матеріалу є доскоху і, може, аж до несмаку, бо вичувається, що авторам у першу чергу залежить на плямуванні своїх противників, а не на об'єктивному висвітленні справи.

Ширшому висвітленню цієї справи присвятили себе пп. К. Тихота і С. Цат-Мацкевич. Перший видав брошуру «Останній рапорт», другий — циклости-левий памфлет «За суд над торгівцями смертю».

П. Тихота був співпрацівником «бази» зв'язку, що містилась у вище згаданому селі Берг, знає деталі з власної практи-ки і автопсії, раз-у-раз підкреслюю-чи, як то він старався поставити зв'яз-ки на правильний шлях і як безуспішно переконував своїх шефів про ряд ко-нечних змін, і дає образ цих зв'язків і метод праці, повних аматорства і без-відповідальності. Тихота твердить, що все, сказане в його книжці, вже давно відоме варшавській розвідці, що пере-ведено арешти і засуджене десятки лю-дей, і тому час, щоб і польське суспіль-ство на еміграції довідалося про цю кошмарну історію, відповідальною за яку є, на його переконання, Рада Полі-тична.

Отже керівником бази був ендецький

діяч Едвард Сойка, який, на думку Ти-хоти, ніяк не надавався до такого від-повідального становища, а через те і постало згодом стільки нещастя, які коштували сотням поляків волі і навіть життя. Добір співробітників характери-зує автор «Останнього звіту» як невід-повідальний, як роблений «просто з ву-лиці», в наслідок чого на базу попали: один совєтський шпигун, арештований американською владою в половині 1952 р., і двоє совєтських чл., радше, поль-сько-режимових, агентів: Осташевський аліас Хома і Маціньска аліас Вебер, що в критичний момент втекли до Варшави, забравши з собою касу бази і списки Далі Тихота називає ще таких «профе-синалів», один бандит — «ножовець», двоє ноторичних злодіїв, один конфі-дент УБ з Кракова і кол. агент гестапо. Разом дев'ять темних типів на всіх 15 співробітників бази!

«Кореспонденційна метода»

Тому, що керівні кола підприємства були зацікавлені у скорих вислідах, техніка діяльності була «спрощена» і для вербування інформаторів у Поль-щі застосовувалося систему листування. На ряд адрес знайомих людей висилано листи, в яких у «закодований» спосіб було запрошення до співпраці. Тихота дає зразок такого коду, що менше-біль-ше взорувався на код, уживаний однією старшою тьотєю в листі до її — кузини, під час німецької окупації. Тьотя пові-домляла: «Писав Едзьо, що в наступно-му році цьоця Франя і цьоця Аня за-беруться до вуйка Геня і зроблять по-рядок». Здивуванню і подиву на адресу німецького цензора не було в тьоті кін-ця, коли лист вернувся з такою допис-кою німецької цензури? «Прошу напи-сати до цьоці Франі і цьоці Ані, щоб були чемні, бо інакше прийде вуйцьо Геньо і зіб'є їм пупцю».

За зразком коду цієї тьоті писано ма-су листів до Польщі, в яких просилося про співпрацю. Тільки рідко прошені відзивалися, але цього вже вистачало, щоб заповнювати статистичні звіти но-вими «інформаторами» і рапортувати догори про зріст мережі.

«Автентичний» кур'єр

Самих листовних зв'язків було одна-че замало, і треба було час від часу про-

демонструвати оригінального кур'єра з краю. В одному випадку спрощено собі справу до тієї міри, що взято з Німеч-чини одного з співпрацівників бази, маловідому людину, що була на пере-ферії, перешколено і... вислано до одні-єї з європейських країн, сусідючих із «хідним» блоком держав. Там «кур'єр» зголосився як новий перебіжчик, а далі пішла в рух машина бази. Почалися не-ачисленні інтерв'ю, розмови високопо-поставлених діячів польської еміграції з «емісарієм», постали грубі звіти з на-писом у наголоску «строго довіроче». А «кур'єр» оповідав і оповідав, яскраво змальовуючи силу польського підпілля і справність дії мережі. Розмах фантазії «кур'єра» перейшов всі сподівання ре-жисерів, і враження постало якнайкра-ще.

З касою і списком

подалися в грудні 1952 р. з польової бази в Бергу до своєї матірньої бази у Варшаві заступник п. Сойки Ян Оста-шевський аліас Хома і його секретарка Ванда Маціньска аліас Вебер. По до-розі, в Західньому Берліні, вони ще від-були зустріч з тамошнім керівником за-хідньо-берлінської станиці бази в Бергу і. повечерявши в однім ресторані, поді-лися на совєтський біж. В туалеті рес-торану зостався труп задушеного «ста-ничного» а за два дні Осташевський і Маціньска вже говорили з варшавсько-го радіо. Говорили довго і детально, а в міжчасі УБ виарештувала кругло 200 людей. Треба признати, що Осташе-вський і Маціньска витримали на стійці до останнього і покинули Берг шойно за день після зарядження американської окупаційної влади негайно закрити під-приємство.

Тихота закидає керівництву, що Сой-ка, замість негайно по переході Оста-шевського і Маціньської на большевиць-ку сторону спинити весь апарат, ще три тижні не давав зв'язківцям ніякої пе-рестороги, наражуючи цим життя ба-гатьох людей, які згодом попали в ру-ки УБ.

Внездовзі по арештах відбувся в Польщі ряд процесів, на яких до най-дрібніших деталей була висвітлена пра-ця бази в Бергу, перераховані всі спів-працівники, названі їхні псевда і т. д.

Далі Тихота закидає керівництву

Стронництва Народового, а зокрема його презесові Т. Белецькому, намагання схарактеризувати згаданих двох перебіж-ників, а, радше, агентів, як жертв ге-рору УБ.

Згідно з зізнанням Осташевського на процесі у Варшаві, відділ зв'язків з краєм при Раді Політичній ніби одер-жав в 1951—1952 роках сімсот тисяч до-лярів на організування зв'язків, з чого 70% (так застеріг жертводавця) мало йти на допомогу людям у Польщі. Ти-хота твердить, що з цієї суми тільки 7% пішло дійсно до Польщі, 18% зужи-то на утримання бази, висилку кур'єрів і взагалі на «маніпуляційні» видатки, 2% забрала з собою, втікаючи, пара Осташевський-Маціньска. Разом видано на справу, зв'язані з краєм, 27%, а реш-та грошей, як пише прихильна Август-ові Залеському преса, пішла на партій-ну роботу середовищ Ради Політичної, на видавання газети Стронництва Наро-дового в Парижі, на субвенції для різ-них партійних цілей тощо.

Студіюючи польську пресу, а голов-но згадані брошури, годі визбутися вра-ження, що справа фінансів відіграє в «афері Берг» немалу роллю. Крім того — так принаймні нам здається — при-хильники польського екзильного уря-ду підозрюють, що середовища Ради Політичної, в першу чергу Стронництво Народове, каналами своїх зв'язків з краєм впливало на створення думки, мовляв, впливи цієї, як і інших партій, що стоять в опозиції до екзильного уря-ду, мають у Польщі велику питому вагу. На ділі, твердить Тихота, в Польщі знають тільки про екзильний уряд, ну і ще трохи про генерала Андерса. Про історичні партії передвересневої Поль-щі там люди вже забули, а 14 нових річ-ників, які від вересня 1939 року влили-ся в громадське і політичне життя Поль-щі, взагалі про них і не чули. Авторіві цього твердження не прийшло, мабуть, на думку, що коли новому поколінню, цим 14 річникам, невідомо нічого про партії, то звідки тоді дізналися вони про екзильний уряд? Але не наша спра-ва шукати правди, і тому залишасмо її такою, якою подають її для свого емі-грантського громадянства самі поляки.

Допомога втікачам з Польщі

Реєстр протріхів Ради Політичної, а голов-но її відділу зв'язку з Польщею, Тихота замикає оскарженням на адре-су презеса Т. Белецького, що він ніби відмовив підтримки для польської ста-ниці в Берліні, яка займалася допомо-гою для нових польських втікачів. В драстичних виразах противники Ради Політичної змальовують переживання польських втікачів по приході до Бер-ліну, їх велике розчарування, коли шу-каючи за «польським урядом», вони, без-помічні блукали по чужому місті, а при-значені на дорогу для них гроші були видавані на партійні цілі емігрантських груп. Проте, оцінюючи належно велике значення такої станиці в Берліні, нею зайнявся кінець-кінцем Союз поляків у Німеччині і при допомозі альянтської влади та берлінського магістрату цю ста-ницю, поставлено на ноги.

Під знаком скандалістики

Коли президент польського екзильно-го уряду А. Залеський відмовився ви-знати в червні ц. р. своїм наступником ген. Соснковського і цим відкинув «акт з'єднання», одним з головних аргумен-тів його рішення був той, що він не мо-же прийняти диктату партій, серед яких є люди, скомпрометовані «аферою Берг». Ці закиди спрямовані були голов-но проти Белецького, який очолив президію «Тимчасової ради народової єдності», а посередньо і проти генералів Андер-са і Соснковського, які, мовляв, толеру-вали безкарність вчинків причетних до акції в Бергу діячів, насамперед з сере-довища Стронництва Народового.

Хоч «афера Берг» кидає критичне світло лише на стиль праці відділу зв'язків з краєм при Раді Політичній, все ж читаючи пресу «замкової групи», годі визбутися враження, що йдеться про пропагандивне використання непри-ємної для середовищ Ради Політичної справи, використання бульварно-скан-далістичного характеру. Таке враження залишається теж по інших енуційціях «замкової групи», а голов-но її тижневи-ка «Тигоднік», який не завжди в при-стойний спосіб, розправляється з своїми противниками, не спинюючись навіть пе-ред чисто інтимними справами визнач-них польських діячів, кепкуючи з їх прізвиськ і роблячи недвозначні натяки на те чи інше їх походження. Об'єкти-вно треба ствердити, що преса Ради Трьох під цим поглядом спокійніша і вільна від скандалістичних тенденцій своїх політичних противників.

М. Б.

Л. О. Ортинський

Формоза — нова ланка в системі колективної безпеки

Струна «мирного співіснування» між Вашингтоном і Пекіном, започатковано-го женецького конференцією, щораз більше напинається, а звуки, які вона видає від поштовхів Пекіну чи Вашинг-тону, нагадують незабуту мелодію гене-рала Мек Артура з часів корейської кампанії. Цим разом причиною бурхли-вої реакції Вашингтону є не висадка ки-тайців на острови, інтервенція в Индо-Китаї, обстріл островів Кемой чи Ташен, неповадження справа Кореї чи В'єтна-му, але засудження за «шпіонажу» три-надцяти американських летунів, зістрі-лених над китайським простором. Чисто емотивна реакція з приводу безправно-го і жорстокого засудження воєнків і співгромадян сколихнула широкі кола американської громадськості більше, ніж найтяжчі порушення вимог держав-ної політики, ніж в той самий час орга-нізована висадка китайців на острови, приналежні Формозі. Цей факт засу-дження став поштовхом для прихильни-ків твердої політики супроти Пекіну (Новлеїда, Буллїта, Радфорда) жадати морської і летунської блокади Китаю, які були б рівнозначні з воєнною акцією проти Китаю. Американський уряд — Айзенгауер і Даллес — відкинули ці жадання і покищо мирними засобами стараються поладити спір на форумі ООН.

Про серйозність становища доводить нота британського уряду від 2 грудня до уряду КНР з офіційним остеререженням проти наступу на Формозу, який міг би викликати війну проти Китайської На-родної Республіки. Рівночасно британ-ське міністерство закордонних справ за-явило, що воно вжило заходів для при-пинення провокативних дій Чан-Кай-Шека проти КНР. І щоб не було непо-розуміння, воно пригадало заяву Черчіла від 16 червня, що ставлення КНР до США не може бути поштовхом, щоб від-дати Формозу в її посідання. З цією но-тою Великобританії і підписанням до-говору про взаємну оборону і безпеку між Формозою та США провалився британ-ський проєкт визнати Формозу самостій-

ною державою, що мало бути спробою неутралізувати Формозу і спробою нор-малізації взаємин між Китаєм і Захо-дом. Спроба висадки на острови, що пе-ребувають під юрисдикцією Чан-Кай-Шека, була недвозначно відповіддю Мао-Тсе-Тунга на ці пропозиції Велико-британії. Тасмний мілітарний договір між Москвою і Пекіном, в якому устійнено мілітарну співпрацю на всіх фронтах і продемонстровано підтримку Москви претензій КНР до Формози, поклали край вичікуючому становищу США щодо Формози. Остання промова Даллеса і його виступ на пресовій конференції до-водять, що США будуть продовжувати до-тепершній курс своєї далекосхідної по-літики. Основні елементи цієї політики знайшли реальне потвердження в за-ключенні 2 грудня пакту про взаємну оборону і безпеку між Китайською На-ціональною Республікою, тобто Формо-зою, і США.

Цей пакт заключили з Чан-Кай-Ше-ксом як голсовою уряду всієї Китайської Республіки, хоч автоматична гарантія безпеки охоплює лише Формозу і остро-ви Пескадори. При агресії на інші остро-ви чи «визволенні» континенту пакт передбачає «конечність» консультації. Пакт, наради над яким тривали понад один рік, є ланкою в ланцюзі пактів безпеки США в Азії. Ланцюг цей почи-нається в Японії і тягнеться через Пів-денну Корею, Філіппіни, Тайланд і Па-кістан аж до Австралії і Нову Зеландію. Цей пакт є побудований на зразок пакту з Південною Кореєю, і основні місії його сформульовані дуже елястич-но. Це елястичне формулювання стосу-ється до визнання територіальної суве-ренності Чан-Кай-Шека як єдиного ре-презентанта китайського народу і до об-меження автоматичної гарантії лише те-риторією Формози і Пескадорів. Цим формулюванням США хочуть в'язати і обмежувати воєну діяльність Чап-Кай-Шека, який справу визволення Ки-таю мусить уважати за власний ризик. Чан-Кай-Шек зобов'язується пактом «не піддажувати світового миру і полаго-

джувати всі справи мирними засобами». В преамбулі договору сторони рішуче зазначають, що будуть боротися проти кожного потенційного агресора. Щодо засобів, яких вживатимуть обі сторони, лсно підкреслено, що як засоби, так і територіальне звуження у випадку на-ступу на Формозу не будуть обмежені виключно до оборони, але передбачають також протинаступ «в заздалегідь вибрано-му місці і визначеними засобами».

Пакт дає право США мати на терені Формози морські і летунські опірні ба-зи. Пакт можна вивісти з різними тер-міном, і він підлягає ратифікації.

Політичне значення пакту про взає-мну оборону і безпеку між США і Фор-мозою полягає в тому, що він усталізо-вує становище в південно-східній Азії. Великобританія оцінює цей пакт як по-чаток процесу виділення формозького питання з комплексу китайських справ. За заявою Даллеса формозький пакт означає, що Формоза і Пескадори не мо-жуть бути для США предметом дипло-матичних торгів і що США не думають жертвувати їх за нормалізацію взаємин з Пекіном. Ця ясна і чітка оцінка Дал-леса підкреслює політично-диплома-тичне значення договору в холодній вій-ні на Далекому Сході.

Для США і західнього світу пакт має ще правне і мілітарно-політичне значен-ня. Воно полягає в тому, що пакт дає правну основу для виступу США в обо-роні Формози і правну базу для втру-чання США в справу Китаю. Мілітарно пакт уповноважує США також до про-тиудару, і то автоматично, якби була по-рушена територія Формози, до проти-удару на Китайську Народну Республі-ку. Це право дає мандат Китайської На-ціональної Республіки. Крім цього, США підготовляють окремий «плян Ста-сена», який у політичній і господарській площині поборюватиме підривному акцію червоного Китаю на Далекому Сході. Обидва ці заходи матимуть великий вплив на неутралістичні дотепер країни Далекого Сходу.

З БЛЮКНОТА РЕПОРТЕРА

Покоління 20-их років

Так називалась доповідь проф. П. Голубенка, виголошена ним 13 листопада з рамени нью-йорського відділу «Об'єднання прихильників визвольної боротьби України» — ОПВБУ.

Доповідь заторкнула питання, які є тепер предметом гострих дискусій на еміграції: що являють собою «20-ті роки» в українській історії, в житті українського народу і зокрема в розвитку української суспільно-політичної думки і в стосунку до української державності? Чи були це роки «українського ренесансу», чи, навпаки, це були роки суцільної совєтизації і большевицької деморалізації українства?

Доповідач відзначив, що в нинішній час на еміграції переважає погляд негативний: в українській пресі щораз більше появляється статей, які вислідують «чорні плями українського ренесансу» і очорнюють провідників його діячів. Зокрема характеристична поява так званих «антихвильовістів», які своїми злистуваннями і публікаціями не тільки намагаються обидати болотом лідерів українського культурного процесу, які жили і працювали в УССР, а й прагнуть створити атмосферу ворожнечі і підозри до всіх тих які пробували показати світлі сторінки 20-тих років. В наслідок цього на еміграції створилася така атмосфера, що деякі газети бояться містити статті позитивного характеру про цей час. Таке явище, на думку доповідача, є ненормальним і шкідливим. Доба 20-тих років заслуговує на увагу наших науковців і на глибоке вивчення її здобутків, замість поверховного і недостойного негативізму.

У своїй доповіді проф. П. Голубенко поставив своїм завданням висвітлити «20-ті роки» як визначну добу в історичному ставанні української нації і в боротьбі українського народу за свою національну культуру і державну суверенність. Ця доба являє собою з багатьох поглядів нову добу, порівнюючи з дореволюційним часом. Вона народжена в огні і бурі української революції 1917—1921 рр. Не зважаючи на військову поразку українських національних сил у визвольній боротьбі українського народу, здобутки революції не пропали: Україна стала державною нацією, дарма, що фактично лишлася поневоленою російськими большевиками. Доба 20-тих років характеризується могутнім натиском українських національних сил, скерованим на те, щоб компромісову форму української держави — УССР виповнити українським національним змістом і зробити її справді самостійною і незалежною. В цю добу ще можна говорити про українське суспільство, яке являло собою могутню силу і з якою окупантам доводилося рахуватись. Нова економічна політика партії давала можливість зміцнення селянства. Політика українізації відкрила шлях для могутнього українського культурного процесу, в якому значна частина української інтелігенції і науковців могла легалізуватись і активно працювати для української справи. Всеукраїнська академія наук являла собою в 20-тих роках потужну фортецю української науки, в якій сиділи Грушевський і Єфремов. Внутрішня фракційна боротьба в лавах ВКП (б) і зокрема натиск українських комуністів типу Скрипника і Грицька давали можливість для проведення політики українізації у русифікованих елементах міста і для відкритої боротьби з російським великодержавним шовінізмом і з гегемонним становищем російської культури в Україні. Все це створило суспільну атмосферу, в якій працювало і формувалося покоління 20-тих років. Це покоління, підняте з чорнозему плугом української революції, заргатоване в її огні, заливало тепер місто, щоб здобути його і зробити українським. Гасло українізації пролетаріату і індустріалізації України з українського боку було продиктоване прагненням досягнути повноту нації, і повноту української культури, яка досі уявлялась тільки селянською. Так формувалося в 20-тих роках нове поняття України і нове поняття української культури, виростало і формувалося нове покоління, новий тип української людини.

Доба 20-тих років характеризується не лише кількісним зростанням української культури і поширенням українського культурного процесу також і на місто — є всі підстави назвати цю добу новою добою в якісному перетворенні української національної свідомості і в історичному розвитку української суспільно-політичної думки. Це є новий етап у ставанні українського світогляду і у формуванні української ідеології, етап, що виріє з переорієнтації вартостей

минулої революційної доби, з урахування помилок і досвіду української революції. Цей процес ставання нової доби і нового покоління охопив усі українські землі. Єдність доби обумовила єдність покоління.

«Вачу їх високих і руських, зовсім інших, не таких, як ми» — ці слова поета Є. Маланюка і назву його есею «Зовсім інші» взяв прелегент за вихідний пункт для окреслення «покоління 20-тих років». В українській літературі цього періоду є ціла низка творів, в яких ця «нова людина» є об'єктом мистецького відтворення і трактування. Таким є роман «Робітні сили» Івченка, «Місто Підмогильного», «Вальдшнепи» Хвильового та інші. Проблема нової людини в літературі є типовим явищем цього часу. Це є свідченням, що «нова українська людина» 20-тих років не є витвір фантазії одного письменника. Літературні образи цієї людини мали своїх прототипів у дійсності. Деякі з них, як, наприклад, Степан Радченко з «Міста» Підмогильного, мають навіть деякі автобіографічні риси. До реальних прототипів «нових людей» у літературі належить покоління Ольжича, Марка Вороного, Антоценка-Давидовича, Косинки, Влизька, Миколи Куліша, Хвильового.

Ідучи слідами героя роману «Місто Підмогильного» і доповнюючи його образ відомостями з діяльності і творчості живих прототипів покоління 20-х років, доповідач подав кілька фрагментів загальної атмосфери 20-х років і деякі риси, які характеризують тогочасне покоління.

Після доповіді відбулася дискусія, яка проілюструвала думку прелегента про наявність на еміграції так званих «антихвильовістів» з їх дуже одностороннім підходом до нашого минулого і до окремих діячів 20-х років. Серед дискутантів знайшлося дещо завзятих негативістів Хвильового — Млаковий і Капуста, які записали виписками і нотатками і якими вони, самі того не помічаючи, себе самих висікли. Так, один з них, плямучи Хвильового як ворога України і українського народу, в той же час стверджував, що Хвильового половила українська стихія, що він, коли кидав гасло: «Геть від Москви», до неї пристосовувався. Другий читав виписки з статті Хвильового «Кричущє божество», в якій Хвильовий показує, що люди з «Нової генерації» обтяжені тими самими ідеями і думками, за які вони таврували Хвильового, інакше кажучи, що вони теж є носіями «хвильовизму». Цим самим Хвильовий хотів сказати, що «хвильовизм» — це та стихія, той комплекс ідей і світовідчуження, від якого не вільні всі українці, і що він, Хвильовий, є лише рупором цієї стихії. Нинішні емігрантські антихвильовісти ніяк цього не можуть зрозуміти. Їм обов'язково хочеться зробити з Хвильового ворога народу і всіх українців. Хвильовий критикував «Нову генерацію» — значить, він проти українців. Далі цей же дискутант повторив улюблену тезу антихвильовістів, що Хвильовий виступав проти СВУ.

У своїм заключнім слові П. Голубенко сказав, що антихвильовісти не помічають того, що у статті «А хто ще сидить на лаві підсудних?» Хвильовий посадив на цю лаву самого себе і хвильовізм, поруч з Єфремовим та іншими. Отже Хвильовий сам сквалфікував хвильовізм, як ухил від партійної лінії і дав вказівку, як оцінювати його діяльність. Цього не помічають лише короткозорі.

У МАЛІЙ
ПОЛІТИЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ
в-ва «Сучасна Україна»

доц. д-ра Лева Ребета
«ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ»

Ціна: 0,50 н.м. — 0,15 дол. — 1 шил.

д-ра Богдана Галайчука
«НАЦІЯ ПОНЕВОЛЕНА,
АЛЕ ДЕРЖАВНА»

(Українська визвольна справа
з міжнародно-правного пункту бачення)
Ціна: 1,50 н. м. — 0,50 дол. — 3 шил.

Всеволода Голуба
«УКРАЇНА В ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЯХ»
(Огляд історії прийняття та діяльності
з углядженням міжнародно-правної позиції та деякими політичними висновками)
Ціна: 1,20 н. м. — 0,40 дол. — 2/6 шил.

Замовляти:
Verlag „Súčasná Ukrajina“
(13b) München 2, Karlsplatz 8/III
Germany — US - Zone

Посумніють верби в Добромиричах...

СПОГАД ПРО АНТОНА ПАВЛОСЯ

Minus iacula feriunt, quae praevidentur.
Не так іacularь болять удари, які можна
було передбачати.

Але вістка про смерть Антона Павлося, що наспіла з-за океану, була саме несподіваним ударом. І тому вона така «та-турська», і тому так важко в неї повірити, і так важко з нею примиритись.

Помер Антін Павлось, тихий, сконцентрований, темноокий творець різьб розгнуданих диких коней, помер у до-силь нецікавому, мабуть, оточенні американського міста Сейнот Пое, в штаті Мінесота, далеко від могил овіяної княжми легендами Холмщини, що на своїм чорнеземі і на болотом обведених урочищах ростила для своїх синів квіти і полин щастя та призначення. І аж дивно повірити, що Павлось уже ніколи не піде під стрункуми вербами горбокватим шляхом з гомінкого Гостинного до сонних Добромирич і не скаже дядькам та сусідам: «Здорові були, козакі, а ось і я приїхав зі Львова до Вас, на молоко і черешні».

Чи варто згадувати?...

Відним селянським десятирічним хлопчиною пережив Антін велику, незабутню епопею. В серпні 1914 року, коли дивізії австрійського генерала Данкеля пішли на полях Комарева в рукопашний бій з частинами царської армії і коли тихі холмські ночі закривавились високими загравами пожеж, — на наказ російського холмського губернатора цілі валки підвід з православними, підєвлогівськими холмцями потягнулися на схід, в Україну, в Самару, в Ташкент, на Сир-Дар'ю. Сім тисяч кілометрів на возах, в ешелюнах і пішки проробили тоді холмцями з-над Бугу, а пізніше, в 1919 році — назад. Бачили квітучу, а пізніше розбурхану війною Україну, пили кумиз у сартів в Казахстані, були піддані диким виливам розбещеної російської революції, мерли тисячами на тиф і, стріляючи в дорозі назад бадьорі загоїні завзятих смаглятих «петлорівців», українчилися і зростали духово і національно. Павлось дитиною, разом з ровесниками дивився зодня і зночі на етапи цієї небувалої валки і перетворювався з босого біженського хлопчини в зрілу людину.

Повернувшись додому з початкового «училища» в підсмарському Бузулуку, юнак Павлось, як і інші холмські юнаки, не живив на згарищах рідної хати ласки спокійного життя. Сиротою, виліплюючи з глини майстерних коників, він звернув на себе увагу добрячих екстравагантних «міс» з англо-американського союзу квалкерів, що рятували деякі повіти Холмщини від голоду і пощестей. Завдяки їхній допомозі він попав до міста, щоб пізніше стати слухачем сільсько-господарської школи в Колпні на Підляшші, в околицях історичних пам'яток надбужанського Коденя. Юнака тягло до мистецтва, малярства, скульптури, а мусив він вивчати те, що від нього вимагали — нижчу агрономію і господарство. Для селянської дитини найкращий фах — плуг і борона!

Товариші Павлося або пополячилися (за ціну посади), або «поселюбилися», заповнюючи собою тюремні камери Замостя, Холма і Красностава. Павлось не піддавався; його шлях постелився туди, куди орієнтувалася на загнуданій холмській землі все, що не дало себе звінечити — на Львів, на світло, що било з сусідньої «вільної» Галичини. Тільки близькі приятелі у Львові і на Холмщині знають, як нелегко пробивався молодий мистець над Полтвою. Трохи голодував, трохи допомагали добрі люди. І за кілька років, напередодні другої світової війни вся українська національно-свідомо Холмщина вже знала: Павлось росте, здобуває ім'я, виходить на верх, пропагує в самому Львові нашу справу.

А на пробудженій Холмській землі відбувалися тоді нові драматичні події. Палали і з жалісним грохотом валилися від окупантської руки старі, заченені, спорожняві церкви, шаліли «кракуси», повторялися жажливі картини з часів, коли Хмельницький зняв облогу Замостя і відступив.

І Павлось не засидівся тоді в майстернях Львова. Таємно, разом з іншими, за важкий гріш прокрадався він під тихі верби Добромирич і приносив знедоленим селянським душам надію і розраду: тримається, бо йдуть нові події; не падайте, бо час вставати і відкопувати старі княжі мечі на урочищах Червеня і Туркович!

І нічого дивного, що в командуванні польської поліції в Грубешові урядовцям тодішньої безпеки вивжалися несамомоти і страшні марива. Свідчать про них здобуті (по приході німецького війська) і заховані приятелями Павлося і іншими соборницькими діячами оригінальні документи. Цитуємо один із них:

Komenda Powiatowej
Policji Państwowej
w Hrubieszowie

Hrubieszów, dnia 1. XII. 1938 r.
WEDŁUG ROZDZIELNIKA

3975/38

Działalność nacjonalistyczna —
ukraińska — Informacje

Uzyskałem poufne informacje, że na terenie wśród ludności rusińskiej o zapatrzeniu nacjonalistycznych ukraińskich krągów pogłoski, że w najbliższym czasie zostanie utworzona samodzielna Ukraina. Wersje te są różnego rodzaju: jedne z nich wskazują, że do utworzenia samodzielnej Ukrainy mają się przyczynić Niemcy, inne zaś wskazują, że Rosja Sowiecka. Inne znów wersje głoszą, że Rusi Zakarpacka w Czechosłowacji liczy 500 tys. ludności ukraińskiej i ma pełną autonomję, a w Polsce jest 7 milionów Ukraińców i w Rosji przeszło 30 milionów, wobec czego powinni wszyscy zjednoczyć się przy poparciu Ligi Narodów i wywalczyć samodzielną Ukrainę. Z innych wersji wynika, że Ameryka obecnie ćwiczy oficerów ukraińskich i w razie wojny Japonia zobowiązuje się przewieźć na terytorium ukraińskie 500 żołnierzy i oficerów ukraińskich. Nadto wszyscy Ukraińcy powinni chodzić do cerkwi unickich, ponieważ jest tam używany język ukraiński i wobec tego będzie można prowadzić tam agitację w duchu nacjonalistycznym-ukraińskim.

Według takich wersji na terenie gm. Werbkowice, tut. powiatu podczas spisu ludności do głosowania do ciał ustawodawczych była prowadzona agitacja wśród ludności rusińskiej, aby podawali oni narodowość ukraińską i, jeżeli będzie większy procent Ukraińców, to Państwo Polskie da im jakieś prawa, a przynajmniej szkołę ukraińską.

W związku z powyższym nastawiony został wywiad w kierunku zebrania danych i potwierdzenia tych wersji.

Komendant powiatowy
K. Kapturski, kom.

Rozdzelnik:

Urząd śledczy w Lublinie

P. Starosta powiatowy w Hrubieszowie

Провадити якусь загальноосвітлюючу працю між народом не було легко. Поліційні сексоти уважно стежили за всіма, навіть за такими мистцями, як Антін Павлось, що не задовольнялися присмною дискусією про стиль і Париж у затишній каварні, а йшли в народ і несли йому прозріння. На доказ процитуємо ще один документ, дрібніший, «особистий», але дуже характеристичний для умов тодішнього життя, умов, в яких мусів жити навіть мистець, що з характеру своїх зацікавлений був далекий від буденних справ і поліційних протоколів: Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Hrubieszowie

Hrubieszów, dnia 25 stycznia 1938 r.
WEDŁUG ROZDZIELNIKA

Nr. 150/38

Melduję, że w dniu 12 b. m. przybyli do wsi Hostynne, gm. Werbkowice, tut. powiatu, ze Lwowa: 1) Chomik Antoni, przebywający czasowo we Lwowie, 2) Pawłowski Antoni, s. Jana i Anny z Witrów, ur. 7. 6. 1905 r. we wsi Hostynne mieszkające Lwowa, zatrudniony w redakcji ukraińskiego czasopisma „Komar”, obydwaj zdecydowani nacjonalisci ukraińscy, — którzy przywieźli z sobą różne broszury nacjonalistyczne ukraińskie dla rozkolportowania ich pomiędzy mieszkańcami wsi Hostynne.

Po otrzymaniu tych informacji, komendant posterunku w Werbkowicach udał się do wsi Hostynne, gdzie w drodze poufnych wywiadów ustalił, że wymienieni kolportowali pomiędzy m-cami wsi Hostynne broszury ukraińskie: „Mali Druzi”, „Juwitejnij Katalog”, „Semen Petlura” i „Alkazar”. Pawłowski po 2-godzinnym pobycie we wsi Hostynne udał się do swego szwagra we wsi Dobromierzycze, gm. Mołodiatycze tut. powiatu. W dniu 14 stycznia obydwaj z powrotem wyjechali do Lwowa.

Komendant powiatowy
L. Krajewski, pkom.

Otrzymują:

Pan Starosta powiatowy w Hrubieszowie

Urząd śledczy w Lublinie

Потім прийшла війна. Покотилися Холмщиною обози, танки, опанцерені поїзди, зашуміло людям у головах від короткої волі, а скінчилося все новою трагедією — примусовим виселенням на схід, назавжди...

Не знаю, чи бував ще під час війни Антін Павлось у гостях на землі батьків.

Але знаю одно.

Якщо над шляхом з Гостинного до тихих Добромирич ще стоять струхлявілі Павлосеві верби, якщо їх ще не позрізували нові пани, якщо вони ще зеленіють на старих трагічних місцях межової української долі, то вони відчують сумну вістку з далекого і чужого Сейнот Пое і похилять без шесту своє дрібне віття. Самітні, на поталу залишені верби в сонних, древніх, сумовитих Добромиричах за Бугом...

Роман Гучванович

За власний творчий ґрунт

(ДО РОЗМОВ НАВКОЛО ВИСТАВКИ МАЛЯРСТВА РОМАНА ПАЧОВСЬКОГО)

Виставка малярського доробку Романа Пачовського складалася з експонатів від 1933 по 1954. Між іншим, довідуємося, частинно з самих експонатів, що маляр Пачовський студіює ще в мистецькій школі. Саме собою виникає питання — «чому?» Чому мистець з двадцятилітнім стажем зважається на шкільну стабільність і зв'язаність зрозумілими з педагогічного погляду обтяженнями? Може це з імпульсу петицизму до школи (особливо в старшому віці)? Дійсно — школа занадто багато обіцяє або, з другого боку, від школи багато очікують, при чому місія школи, коли ми вже при цьому питанні, особливо тепер, цілком не з'ясована. Методика — в ширині можливостей трактування мистецьких проблем — просто не спроможна сьогодні впоратися з нарастаючими вимогами, отжеж наперед невідомо, яким творчим шляхом і за якими формами вислову подається адепт. Однак сьогодні в більшості форсують інструкції односторонньої в прикладності анатомії і перспективи або у випадках спроб модернізації — спрощену манеру на ідеології якогось «ізму». І хоча пора подумати про таку педагогічну методу, яка була б оперта не на тенденцію ідеології, а на незмінні, може, більш з творчим матеріалом зв'язані принципи, проте цим сучасні педагоги не надто активно цікавляться і годують своїх учнів засадничо вчорашнім хлібом. Тобто односторонньо підготовляють на характер мистецтва сьогодні не першорядної актуальності. Не смію твердити, що на засобах образотворчої методи анатомії і перспективи не постають бездоганні твори, але це сьогодні не тільки не єдина, але й не першорядна можливість, і вже тому треба б думати про педагогічну методику загальної бази.

Хоча малярство Пачовського має вже деякий рівень, воно однак послаблене емоційно шкільництвом. Цю думку підсилюють аранжування, перенесені з академічної класи, та в цьому є ще й глибший корінь, і про нього зараз буде тут мова. Справа не так лише в тому, що постаті в образах Пачовського позують (часто з усіма шкільними атрибутами), як у тому, що ці образи в аранжуванні мистецького образного дійства позбавлені будь-якої сторони акустичного простору для незвичайності власного голосу мистця. Павло Пікассо, приміром, часто дозволяє своїм портретним «головам» або «сидячим жінкам» стати в позу, але його об'єкт (модель) зазнає такої сильної феноменалізації, що нова мистецька дійсність, попри залишки «застарілості», є безсумнівною. Знову ж другий і інший приклад, наш мистець Любомир Кузьма, зберігши

«техніку старих майстрів» в інтерпретації предмету, впустився в гуцавини сюжету. (Його натюр-морти, хоча в своїй малярській не гірші, у засязі істотності мистецтва не зраджують претенсії на ширшу проблематичну зацікавленість і є радше «щоденними» малярськими вправами до творів з ідейною глибиною). Виростає така картина: зфеноменалізований об'єкт в мистецькій образності може виповнити поставлені до мистця вимоги і не обов'язково по-

Роман Пачовський АКТ

требує свіжих композиційних підвалин, однак в міру вірності у відношенні до зовнішності об'єктів постає потреба феноменалізувати сюжету або нового розміщення ризитування образу.

Пікассо в більшості не зрушує композиційну вісь з традиційного центру образної ваги, а його творча орієнтація пішла на очуднення об'єкту в найпершу чергу. Любомир Кузьма не очуднює предмет в силі першорядної важ-

ливості, а його схильність виявляється в переміщенні плям надреального (якщо хтось хоче — абстрактного) в поточнім навколо нас реальним життям, отже він за ускладнення сюжету на концепції особливого вирізування витинків з натури. Інші Шагал і Сальвадор Далі. Перший пішов на цілковиту модернізацію малярства як в сюжеті, так і в стилі образотворення. Далі, близький натуралізму, робить у вирішальний момент рішучий крок і до свого малярства додає очуднення і предмету і сюжету. Почасті, як Шагал, часті, як Пікассо. Але коли однак Пікассо малює частини предмету з різних перспективних пунктів, не міняючи власника розбитих частин, і всі частини знаходять в рамі образу своє місце, Сальвадор Далі малює предмети майже натуралістично, в їхній просторовій властивості з одного перспективного пункту, однак розбиті частини — часами розгублені поза рамами образу — складає (як Шагал) на «принципі» дитячої примхи (наприклад, людина, замість голови, може дістати в малярстві Далі і Шагала годинник; різниця між Шагалом і Далі та, що Далі малює в точності натуралістичного маляра, — Шагал натомість принципово веде і в техніці малювання «принцип» дитячої примхи).

Ці приклади можна висловити сумарно: мистецтво — хоча підкріплюється враженнями з минулого — мусить з котроїсь сторони модернізуватися. Тоді і сильно індивідуальне, як, напр., мазок В. ван Гога, в новій концепції може набутти свіжого виразу. Я бажаю висловитись і за негалазливе, що, народжене на вічних принципах, хай і на прихованій силі, має шанси на вічність.

Можливо, Пачовський в шукавці дійсно чистого (не фальшивого) гідного до справ мистецтва причаює до порога емблеми правди, до порога школи (поняття школи можна поширити), помінаючи, що ця правда найчастіше заkostenіла. Отже він відчув, що манірність це одна з найнебезпечніших схильностей, але ж тому готується кардинальніше питання: де межі маніри і початок творчого визволення? Я знаю лише один «китайський мур» відгородити від манірності: шлях наснаги відкриття. Позитивне вирішення походу по цьому

шляху однак не залежить виключно від зваження на нього, тут вирішує внутрішня оркестрація мистця. Власне його майбутнє залежне від нього, чи він відважиться підняти вантаж проблем, як запропає його фантазія та з якої міці він сплете ідеологічну канву під своїм малярством.

Є мистці свого домашнього оточення, і вони залишаються на рахунок рідної історії. Не варто втрачати з погляду, що є ще й мистці, для яких не існують турботи виключно в орбіті оточення, а вони прагнуть жити великими пристрастями. Власне приплив сюди людей з особливо зрівноваженим розумом напевно поширять цілі. І чим більше це гроно, тим ширші вигляди розкриваються перед нашим життям. Варто зважитися по землі скоро, бо приходить час, який мимоволі кладе на людину пил звичності до не зовсім передуманої своєї минулої сучасності.

В яке майбутнє закохастесь Пачовський — це питання заповане виставку його всієї малярської праці, наголошу малярської праці, бо це малярство Пачовського це не окрилене для лету в сфері мистецтва. Я знаю, що з цією дилемою у нас в більшості не погоджуються, з дилемою вибору висоти творчого лету; мистець однак мусить задивлятися на орліні висоти, бо однак більше йому усміхаються шанси низин. Постає питання перед собою більше недовіря до власної творчості і подвоні вимоги та з більшою увагою прислухатися до всіх наших сумнівів, — це, здається, все, що можна висловити, в побажання до творчої людини.

Сенс виставки, що відбулася в першій половині листопада поточного року в залах українського літ.-мистецького клубу в Нью-Йорку (в каталозі виставки зареєстровано 122 праці), потребує якоїсь нашої мистецької кола ставлять під сумнів (інші бачать в ній зовсім протилежне), може виправдатись в майбутньому, коли Пачовський, поробивши висновки, зважить, що цією виставкою слід підсумувати пройдений етап (більш чи менш щасливий — він сам про це переконається найкраще на перших кроках нового етапу). Зрештою на дискусійному вечорі, присвяченому його виставці, він висловив подібні наміри. ЮРІЙ СОЛОВІЙ

Третій з'їзд письменників УССР

Парадність — одна з найстрашніших хвороб совєтського організму. Треба думати, що совєтські письменники мало мають часу на те, щоб вимувати соціалістичні твори. Вони справляють ювілей, входять у комісії, що організують календарні урочистості, мусять їздити й вітати з усіма нагод «братні республіки», а в свою чергу приймати від них гостей. Всюди паради й порожні слова. Порожня, хоч і як пишна, парада — з'їзди письменників, що закінчилися тепер по всіх республіках перед найбільшою парадною урочистістю, другим всесоюзним з'їздом письменників, і тому трудно про ці речі щось цікаве сказати. Стан сучасної совєтської літератури, так зрештою нам добре відомий, можна б показати тільки на двох цитатах з промов на з'їзді письменників у Києві. Гість з Москви, редактор «Літературної газети», Рюріков сказав так: «Чому наша партія могла помітити хибі в романі «Молода гвардія» Фадєєва, в «Кар'єрі Бекетова» Софронова й інших творах? Чому партія не помітила, а Спілка письменників і літературна критика — не помітили?»

Кожному ясно, що відповідь на це сам автор питання: «...партія глибше, повніше знає життя, ширше розуміє справжні тенденції його розвитку». Отже, що партія вимагає від письменника, то асе правильно. «Творчість» в СССР — відгадування, чого хоче від літератури партія.

Що робить у цій ситуації письменник? Відповідь на це дає друга цитата: «Новим, щойно опублікованим у пресі твором О. Корнійчука є його п'єса «Крила». Історичні постанови вересневого пленуму ЦК КПСС стали творчим імпульсом, який рухає всією дією п'єси.

Тобто після постанови вересневого пленуму ЦК минулого року про нові заходи щодо сільського господарства Корнійчук сідає писати п'єсу, у якій головним героєм є секретар обкому партії, що віддано здійснює постанови згаданого пленуму. Тепер його хвалять, бо потрапив у тон. Але Корнійчук теж ризикував: на написання п'єси потрібно було кілька місяців. А якби за цей час черговий пленум ЦК скасував ухвали вересневого пленуму? Тоді п'єсу треба було б викинути. А як ухвали вересневого пленуму будуть скасовані пізніше? Тоді партія своєчасно викриє хибі в п'єсі

Корнійчука «Крила». Але Корнійчуків до часу щастить. Іноді, правда, в нього викривають якісь хибі, але він все тало лишається в першій гарнітурі. Сусую рі було гірше. 1942 р. був наказ партії помилувати український патріотизм, і він написав «Любів Україну». Але у 1951 партія «викрила» в цьому вірші націоналізм, про який принагідно згадують і тепер.

Так розуміють літературну творчість в СССР.

Голова спілки письменників УССР Микола Бажан у звітній доповіді на з'їзді, що відбувся 27 жовтня — 1 листопада ц. р., мав обов'язок сформулювати совєтське розуміння літературної творчості і зробив це, надолужуючи такими висловами: «...мудрі постанови Центрального Комітету партії з ідеологічних питань...», «Наша українська радянська література успішно розвивається завдяки повсякчасному уважному піклуванню й допомозі Центрального Комітету КПСС, радянського уряду», «...образ позитивного героя нашої сучасності...», «...метода соціалістичного реалізму...» тощо. Усі промовці його одностайно підтримували, без жодного прояву живої дискусії.

Хотілося сподіватися, що після смерті Сталіна постане якась полегша. Але захитання 1953, коли Еренбург написав повість «Відліг», у якій трошки сміливіше критикував совєтське життя, проминуло. Лінія партії знову вирівняна по сталінському курсу, знову всіма штапованими заклинаннями совєтська література закоркована в пляшку соціалістичного реалізму. І тому у широких зв'язках про з'їзд совєтських письменників України нема на чому зупинитися.

Єдине місце, що нас заінтригувало, було повідомлення в «Радянській Україні», що «Малишків гостро критикує надруковану цими днями в «Літературній газеті» статтю Сельвінського, який незаслужено опорочив творчість таких відомих радянських письменників, як Сурков, Ісаковський та інших». Ми заглянули в «Літературну газету» і встановили всього лише, що Сельвінський висловив невдоволення тим, що пропагують лише згаданих поетів, а решту відсунули на задній плян. Дійсно, лінія партії міцно вирівняна, і парадна фасада в порядку.

Такий огляд з'їзду совєтських пись-

менників України з поверхні. Але є й друга сторона медалі. Що думають, так одностайно висловлюючись за лінію партії, 179 делегатів з'їзду всі 358 літераторів, членів спілки совєтських письменників? Серед них є різної міри таланти, але всі однаковою мірою хотіли б писати не так, як велить партія, а так, як письменникові хочеться.

Правду не можна заховати, і відповідь на наше питання, що насправді думають українські письменники, дав у своїй доповіді Бажан.

«Після розгрома «теорії» безконфліктності дехто під виглядом сатири, викриття негативного, що є в нашому житті, вдався до наклепницького, спотвореного зображення радянської дійсності, оминаючи її позитивні, здорові сили, незмірно могутніші за огідні, приречені на остаточну загибель. Наше суспільство ще не позбавилось від рештків буржуазної моралі і психології. З ними треба нещадно боротися, в тому числі й засобами літератури, бо саме боротьба з ними, викорінення їх може цікавити радянського письменника і радянського читача, а не показ колекції звироднілих і розкладених унікумів. Потрібно відображати дійсність, а не по-наклепницькому перекручувати її».

Кілька пояснень до цитати з Бажана. 1953, коли лінія партії дещо захиталася, виринуло на поверхню обурення проти надмірного лякування совєтської дійсності, що дістало назву «теорії безконфліктності». Появилися твори, в яких совєтська дійсність виглядала не надто рожево. Але в процесі дальшого вирівнювання лінії партії авторів цих творів швидко засудили. Не тільки Еренбурга за «Відліг», а й Яновського за «Дочку прокурора».

«Основний недолік останнього твору покійного драматурга Юрія Яновського, — говорить Бажан, — його п'єси «Дочка прокурора» — саме в тому й полягає, що в ній немає сильних, дійових образів радянських людей...»

Інакше кажучи, щойно відпустять мутру, як письменники починають писати не те, чого хоче партія. Це єдине, що нам за парадною фасадом з'їзду вдалося ствердити, а поза тим про нього дійсно трудно сказати щось цікаве, оскільки з'їзд закріплює далі безвихідь і повну безперспективність, в якій совєтська література опинилася вже кілька десятиліть тому.

І. К.

Х. МОРГЕНШТЕРН
(1871—1914)

СХІД МІСЯЦЯ

В заклікмі і чорнім ліснім верховітті, що в небо поблякє і смеркле привидям встакє, висить велика, блискуча мильна банька.

Поволі вона виривається з віт і зноситься вгору, в етер.

В хащі, внизу, Пан лежить, очеретина довга в устах, піна на ній ставу близького, засохла, мигтить.

Банькі видимає веселий бог; всі вони лопали, наче на глум. Тільки одна мужньо держалась і полетіла понад гіллям.

І, несена вітром, вона, мерехтлива, пливе над землею, все вище злітає куля крихка.

З стукотом серця, з подихом здержаним дивиться Пан їй услід...

Переклав М. ОРЕСТ

ЕКЗИСТЕНЦІЯЛЬНІ ДИМЕНСІЇ (II)

ПРЕСТИЖ НАУКИ

Однією з найбільших спокус людини є бажання підпорядкувати все життя — суспільне, економічне, культурне — та всю історію під універсальну схему, під непереможну логіку певної системи думання і звичайно самій стати втіленням, реалізатором визначеного процесу. В таких випадках ідеться про особу, клясу, расу чи іншу більш або менш велику спільноту, яка забезпечує за собою право «єдиноправильності». Всі такі системи визначаються тим, що з яких мотивів вони не вирушили б, з ідейних чи матеріальних, вони врешті зустрічаються на тому ж ствердженні фаталізму, перерішенні раз назавжди долі людини й усього людства. Спільна доля їхня і в наслідках: як в Гегелеву систему було включити упадок Наполеона та нові відкриття сузір'їв, так і деякі «наукові» передбачення марксизму годі поєднати із поступовим заником експлуатації поза рамками комунізму.

Причиною такого процесу є те, що людська думка, коли вона щось пізнає, не може не пов'язати його з ланцюгом попередніх, рівночасних чи наступних явищ та пов'язати його з цілістю життя. Думання і розуміння — це якраз пов'язання й усистематизування. І поки думка стосується явищ відомих — минулих чи теперішніх — це пов'язання можливе, хоч вже насувається застереження можливого глибшого пізнання, ширшого насвітлення й відповідної зміни зв'язків. Так само насувається застереження щодо фаталізму: в найкращих чи в найгірших умовах людина завжди здібна піднятися понад «непереможну течію» й спитати про свою окрему долю або заперечити «залізну логіку» включно до прийняття смерті... Людина й буття є поза узагальненням думки.

Досягнення науки за останні півтора століття змінили обличчя світу й зачарували людину відкриттям її спроможностей стосовно до опанування сил природи, збагнення тасмичь життя, глибини історії, суспільного життя. Відкриття різних енергетичних джерел — пари, вибухових речовин, електрики, розчленування атома — переставили виробничий процес суспільства на нові рейки, а з тим перетворили його структуру. Дослід суспільних явищ — економічних і соціальних взаємовідносин, дали біологічні, медичні й психологічні досліді відкрили надію повного опанування світу людиною.

Як не дивно, але рівночасно з цією надією почали проявлятися негативи, зв'язані з цим поступом. Людина, замість почувати себе звільненою цими досягненнями, відчуває чимдалі тісніше пов'язання й підпорядкування свого часу, своїх спроможностей, а найовіше й своєї духовності економічним процесам, суспільно-політичній структурі, міжнародним взаєминам. Такими явищами є економічне й політичне поневолення людини людиною, повна залежність одиниць і спільнот від режиму чи ідеології та чер-

гові міжнародні катастрофи з часовими винищеннями.

Постало питання, чи відкриття науки і фізична та соціальна техніка є на службі людини чи проти неї. Подібне думання пішло так далеко, що в багатьох випадках говорилось про нищівний вплив техніки, про невідповідний напрям наукових відкриттів. В цьому є певне зерно правди, але воно правдоподібно не там, де різного роду «машиноборці» чи фальшиві есхатологи його шукають. Дуже часто вони самі не могли б виключити з особистого життя ті чи інші вигоди техніки... Зрештою, це й було б ні потрібне, ні корисне.

Наука й техніка тільки корисними можуть бути для людини й суспільства як в матеріальному, так і в духовному розумінні. Відкриття природничих наук дозволяють людині глибше збагнути взаємне відношення явищ та їх невичерпно глибоке пов'язання. Те саме можна сказати про суспільні й історичні досліді.

Техніка поставила до диспозиції людини нечувані багатства та крок за кроком звільняє її від власноручного виснажуючого й пригнічуючого побороювання природних перешкод.

Такі досягнення науки створили надію, що все життя людини й суспільства вдасться переставити в площину наукового досліді й розуміння і що все так логічно й так успішно піде, як в наукових теоріях та їх практичному використанні. Пригадати б тільки ідеї Конта, який передбачив такий хід подій і «науково» виготовував навіть «катехизис» нового суспільства. Такі самі ідеї захоплювали Маркса й Енгельса, які вимагали для своїх правд науковості, наукової точності і логіки. На початку цього століття були інші спроби пояснити соціологічними закономірностями культурні й моральні надбання епох, цивілізацій та соціальне життя етнічних груп, народів чи рас (соціологічна школа Дюркгайма). В психології так само, та й досі подекуди, було намагання звести психічне до фізіологічного та до соціального формування «поведінки» (рефлексологія, наприклад). В усіх цих ділянках досліджено безперечно дуже багато цікавого матеріалу, кинено світло на різні невідомі взаємовідношення. Не маємо на меті перераховувати тут всі ці досягнення та ще багато інших в різних ділянках.

Однак «світ науки» як одностайна, суворо й точно пов'язана цілість не постав. А його розвиткові тенденції швидко розійшлися з передбаченнями його пророків.

Поступ наукового знання приніс з собою критичну оцінку метод, місця та мети науки. Великі вчені, як математик і фізик Пуанкаре чи фізик Люї де

Бройль у своїх критичних студіях про розвиток науки та про історичний розвиток деяких теорій показали, наскільки досягнення науки обмежені, залежні від інструментів досліді та від нових фактів, які можуть вміститися в попередні теоретичні схеми або можуть вимагати повного переставлення теорій в залежності від нових відкриттів (напр., зміни в концепції проміння світла за останнє століття від корпускулярної теорії до теорії хвиль і нарешті в механіці Бройля поєднання того й того). В таких умовах характер наукового знання гіпотетичний, а історичний розвиток визначається поглибленням або повною зміною панівних теорій.

Науковий образ цюсти світу, пов'язання поодиноких сфер, ніколи не є ні вичерпним ні дефінітивним. Таким він є не тільки фактично, що могло б означити певне вичерпання дільнок і цілості за якийсь час, але з принципу. Наукове знання в усіх ділянках, включно з гуманістичними, є завжди на ласці того стану, який є властивий людині: бачити світ завжди з певного пункту в самому світі, а ніколи не з абсолютного пункту поза чи понад світом. Тому й наука не ставить собі питання про цілість буття чи про суть поодиноких сфер буття. Її завданням є досліді функціональних (якщо вже не математичних) відношень між явищами світу.

Це означає, що в пізнанні й використанні поодиноких явищ наука відкриває дійсні зв'язки між ними, але дефінітивне вичерпання або абсолютна цінність теорії даних явищ не можуть бути стверджені. Всяка догматизація досягнень наук перелісна — так можна б резюмувати критичну думку де Бройля та багатьох інших науковців сучасності.

В цьому твердженні критика наук зустрічається з думкою філософів в першу чергу Канта чи сьогодні Ясперса, Гайдеггера та ін., які стверджують, що поняття світу — це не фактично стверджене чи думкою збагачена цілість, а лише та передумовна теза про цілість, в якій ми перебуваємо і яка є вихідним пунктом всього нашого думання й досліді, а не кінцем.

Наука, отже, не може обґрунтувати ніяку філософію — метафізичну чи моральну — тезу. Говорити про «на-

ПОПРАВКА

У статті «Двадцятиліття кривавого злочину» («СУ», ч. 24/101 від 5 грудня 1954) в реченні «Постановою сесії Верховного суду СРСР під головуванням Ульріха, що відбулася 13—14 грудня...» трапилася помилка: має бути «...13—15 грудня...»

КИРИЛО МИТРОВИЧ

ЕММА АНДІЄВСЬКА

ЧЕРЕВИКИ

У день народження Д. подарували черевики. Вони були гарні, блискучі, але Д. не міг в них ступити ні кроку. Черевики не були ні малі, ні великі, навпаки, Д. носив завжди такий розмір. Тепер же, тільки він пробував їх узутти, його нападали такі корчі, що Д. падав, потім лежав хворий. Тому він твердо ухвалив позбутися їх, що, як виявилось, не було так легко.

Д. пішов у першу велику взуттєву крамницю, але там відмовили, кажучи, що черевики невідомої фірми, не в них куплені, і таких вони не приймають. Опинившись за дверима, Д. послав продавців крамниці до чорта і, сердито навістуючи, попрямував до другої, третьої і вже з наростаючим страхом до шевців, знайомих — і скрізь з однаковим успіхом. Бо хоч черевики всім подобалися й пасували на великі ноги й малі, на гарні й покалічені, їх навіть найвідважніші не могли носити.

Факт наявності черевиків, яких ні носити, ні продати, так дратував Д., що він затаївся продати їх за всяку ціну, хоч би це мало коштувати його життя. Він почував, що мусить так зробити, якщо не хоче втратити поваги до себе.

Скоро в місті не було жодної людини, до якої Д. не звертався б. У вільні від праці дні він брав свої черевики й їхав на околиці.

Д. й сам не помітив, як процес продажу став змістом його життя. Якби йому раптом вдалося продати черевики, він став би глибоко нещасним.

Коло його подорожей з часом так поширилося, що Д. мусів кинути працю. Він кинув її з легким серцем — працю вже давно втратила для нього будь-яке

значення, — продав рештки майна, купив рюкзак, поклав у нього свої черевики і помандрував у світ, лишаючи за собою країну, пори року й весни.

Однієї весни, яка нічим не відрізнялася від попередніх, Д. встановив, що обійшов усі країни і що пора жити на вокзалах.

На вокзалах йому сподобалося. Покупців було досить, і не треба було далеко ходити. За цей час у Д. виробилася особлива манера продавати. Його рухи мали таку переконливість, таку вивершеність, що перехожі мимоволі зупинялися перед ним, як крилики перед удавом. Постать Д., що стала суха й висока, майже одноразово можна було побачити в усіх кінцях вокзалу. Здавалося, він не знав утоми, лише його борода вже починала каламутіти.

Д. знали по всіх вокзалах. Знали й історію його черевиків. Але від часу зміст цієї історії забувся; її моделювали різними способами, про неї ходили найрізноманітніші чутки. Декотрі запевняли, що Д. пророк, і почали рахувати нову еру від часу його приходу на вокзал.

Д. ночував по вагонах або в будинках, де продавали всякі дрібниці. Коли йому раптом, навіть для нього самого з невідомих причин, переставало там подобатися, він залазив у свій рюкзак, що вже мав кілька дірок, і спав. Ів він мало, і того, що інколи давали незнайомі — знайомі вважали, що він взагалі не їсть, — йому цілковито вистачало.

Його присутність спричинялась до постановки нового звичаю. Вважалося ознакою доброго тону хоч раз спробувати купити його, все такі ж неприємні, черевики. У місті був один чоловік, що де-

в'яносто дев'ять разів пробував їх купити, за що його стали приймати в усіх аристократичних домах і міський голова нагородив його орденом.

Слава про Д. зростала, і одного дня гучномовець, що сповіщав від'їзд і прибуття потягів, став рекламувати черевики. Це оголошення можна було почути серед гуркоту і свисту потягів, вдень, вночі, коли вокзал порожнів і луна виповзала з багажних відділів. Ініціатором реклами був оди з учнів Д., як називала себе певна кількість дивних людей, що гуртом тинялися перед вокзалом, а іноді навіть пробували заходити в середину. Але вистачало погляду Д., щоб вони безслідно зникли.

Д. не міг ї зносити, його дратувало, що хтось втручається в його особисті справи. Часами реклама черевиків здавалась йому профанацією того, чому він присвятив своє життя. Щоправда, це траплялося не дуже часто, бо лише він посідав черевики, а те, що існувало поза ним, його засадничо не цікавило.

Час ішов, у місті дедалі збільшувалося число його послідовників. Вони трималися осторонь, але здалека невпинно слідували за кожним його рухом, виразом обличчя, намагаючись усе це засвоїти, щоб у свою чергу інші могли їх наслідувати. Вони ходили з величезними таблицями, куди записували все, що на їх думку, міг сказати Д.; вони черпали з першоджерел.

Д. старів. Його висока, худя постать ще наганяла на всіх неспокій. Але одного дня, закликаючи покупців, Д. посередині слова відчув байдужість до продажу черевиків. Це сталося для нього так несподівано, ніби його переїхав трамвай. Д. вслухався в себе, намагався збагнути, що з ним, і нічого не розумів. Він ще не кинув продавати, але його рухи, ще недавно такі неперевершені, втратили переконливість, і перехожі прохо-

уюву філософію» означає змішувати поняття; стверджувати «науково» дефінітивні правди про світ, людину, про історію означає неминуче розходження з дійсністю. Ні при чому тут аргумент Леніна про ефективність науки й техніки («Матеріалізм емпіріокритицизм»). Заперечується не правдиве дослідження взаємовідношень явищ та їх використання, але вичерпність та можливість дослідження метафізичної суті речей.

Міркування про цілість нашого досвіду, про світ та явища і проблеми, що лежать поза її компетенціями, про історичний досвід, долю людини, вартості, до яких вона прив'язана, і про цілість буття, яке обіймає всі ці його прояви, — є якраз філософією.

Після таких стверджень краще можна зрозуміти, яке місце науки в світі людини та в якій мірі наука є в осередку «кризи нашого часу».

«Світ науки» є завжди тільки «світом» у світі, тобто є завжди тільки частиною того загального досвіду ситуації людини, що звичайно ми називаємо світом. Науковий досліді світу чи поодиноких дільнок (неорганічного, органічного, психічного), починається з поняття, які є завжди щось більше, ніж те, що наука може вичерпати. (Тут треба зазначити, що напр., фізіологія чи рефлексологія можуть далекосяжно дослідити зв'язок органічного з психічним, але ніколи його не вичерпають і одне до іншого не зведуть. Наш досвід психічного є далеко багатший і є тим загальним цілим, на тлі якого фізіологія чи експериментальна психологія є тільки частковим дослідіом. — Goldstein, „Aufbau des Organismus“).

Бажанням звужити поняття до світу науки й ігнорувати світ як поле дії й долі людини в цілості рівняється, очевидно, запереченню тих людських первнів, які є вирішними для людини. Це є запереченням усієї проблематики долі чи пак покликання людини й людства, яку сучасна філософія охоплює в понятті екзистенціальної проблематики. Наскільки в науках, а краще в науково заміренні є така тенденція до звуження, а фактично вона є намаганням до тотального, універсального пояснення й опанування світу, та наскільки людина піддається цій спокусі, в такій мірі наука є причетною до духової кризи сучасності.

Фактично вона є тільки на службі правдивого, хоч і частинного дослідінення світу. Й теоретично й практично є тільки позитивним здобутком людства. Недоліком сучасності є те, що навчання й передання науки без належного критичного розуміння її суті й ролі в житті людини означає, як сказав Гуссерль, передання «корисної машини, яку кожний може навчитися використовувати, без того, щоб взагалі з'ясувати знати про суть відповідних операцій» („Krisis der europäischen Wissenschaften“).

дили повз нього, не помічаючи його. За звичкою Д. ще кликав покупців, але, замість крику, з горла виривалися кушчки кволого шепоту, і Д. стало ясно, що продаж черевиків, який був його життям, мав скінчитися назавжди. Він ходив по вокзалу, ніби вперше його побачивши, — всі його почуття кружляли навколо черевиків, потім дівав з рюкзакка черевики, погладив їх рукавом і сів перед ними. Вони були блискучі й гарні, як і першого дня, коли їх йому подарували. З того часу, як Д. вирушив у світ, він їх не пробував взувати.

Д. посміхнувся до черевиків і засунув в них свої ноги. Черевики пасували! В них було так легко й затишно, ніби вони давно готувалися й чекали господаря. Д. аж кілька разів мусів їх мацати, щоб переконалися, чи вони дійсно на ногах. Від задоволення Д. підплигнув і нагло відчув, що його тіло втрачає вагу. Він помацав себе долонями, подивився на черевики й зрозумів, що прийшов час йому вмирати. Д. підплигнув востане, зробивши в повітрі сальто, — його тіло було так легке, що він зовсім не відчував його, — надів порожній рюкзак і вийшов з вокзалу, де прожив стільки років.

Мили міські вулиці. Струми води черевиню ляскали об тротуар. Сонце сходило на весь обрій. Пекарчуки розвозили на вельосипедах кошики сонних булок. Д. перейшов вулицю, обминув будинки і, не поспішаючи, пішов у сонце. За ним з віддалі дивилися учні, не сміючи слідувати. Його чорна постать поволі зменшувалася і, ставши майже цяткою, увійшла в сонце.

Тоді сонце відштовхнулось від землі і пішло по небу.*

* З циклу історій, що їх пересилають в німецькому перекладі радіо SÜDDEUTSCHER RUNDfunk під загальною назвою „EXPEDITIONEN“.

РОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО КІНО

Критика італійського неореалізму

Незадовго після закінчення війни на сранах світу один за одним почали являтися фільми Росселіні, Кастеляні, Ісконті, Зампа й інших постановників і режисерів; фільми, що швидко здобули загальне ім'я — неореалістичні. Ценаристи, шукаючи нових, своєрідних ем, раптом відкрили, що на вулицях, на лошад, у кожній хаті і в кожній палаці — живуть і діють люди, яких варто показувати, варто зображувати, адже вони носії найбільших пристрастей, найвищих і найшляхетніших почуттів, найбільшого боягузства і найвищої відваги... коротко, вони, — саме життя. Не треба вигадувати історії, не треба вигадувати часто нежиттєвих ситуацій, не варто вигадувати проблем: треба лише зайти в першу-ліпшу хату, поговорити з першим-ліпшим матросом чи вангажником, запитати про його парафію ершого-ліпшого священика... Так і робили італійські майстри кіно. І так остали фільми, які кінокритика і кінонавіці назвали «неореалістичними».

Одним із перших неореалістичних фільмів був фільм «Пайса» Росселіні (1916). У 1947 році видатну акторку неореалістичних фільмів — Анну Маньяні знаємо на світовому фестивалі у Венеції кращою акторкою світу; 1948 вийшов на екрани нагороджений неореалістичний фільм Кастеляні «Під небом Риму», у 1950 — нагороджений фільм Стромболі Росселіні, «Викрадачі вельо-ипедів», потім «Європа 51» і багато інших. В більшості з них діють звичайні, сірі» люди. Виявилось, що ці «люди матовпу» вміють переживати, радіти, ерпнати; знають, що таке життя без цвєрвних колон і порталів, без важких юртьєр і наймодерніших «кадильяків» чи «рол-ройсів».

Нещодавно у Варезі (Італія) зібралася нагоди фестивалю у Венеції група режисерів, постановників, сценаристів, акторів і кінокритиків. Темою їх розмов було питання: чи має італійський неореалізм шлях далі? Чи має, тобто, італійське кіно своє майбутнє, куди заведе його неореалізм, напрям, яким італійське кіно в загальному йде вже десять років? Із жалю на тім неопітимі зібранні в італії Рекалькатті не було Роберта Росселіні, Альберта Лятуада, Фелліні (постановник «Стради» — найбільша премія на останньому фестивалі у Венеції) й інших видатних діячів неореалістичного фільму.

У товариській розмові було встановлено (чи зроблено закид), що все більше творців неореалістичного фільму сходять до своїх творчих на шлях «комунізму» себто займають ліві позиції в суспільно-

му житті і в своїх творах), абож, з другого боку, становляться інструментом антикомуністичної пропаганди. Багато промовців, як італійських, так і французьких висловили думку, що неореалізм дійшов уже до кульмінаційного пункту розвитку; мовляв, війна давно закінчена, повосенні злидні, труднощі і тощо минули, постають нові проблеми... — неореалізм мусить здати позиції новому напрямкові... неоромантизмові.

Габріель Марсель (Франція) висловився за реалізм, який сполучав би реальність із уявним, — «магічний реалізм»... Жан Дестерн витукнув на однім із вечорів у вільній Рекалькатті: «Хай живе неоромантизм!» Він вважає неореалізм уже мертвим, намагаючись базувати свою думку на тім, що на останнім фестивалі у Венеції мало неореалістичних фільмів було нагороджено (хоча першу нагороду дістав саме такий фільм!). Дестерн справедливо звернув увагу, що деякі постановники неореалістичних фільмів останнім часом почали реалізувати фільми в іншій манері (наприклад Вісконті, автор «Земля дрижить» — тепер випустив романтичний фільм «Сенсо»). Останній неореалістичний фільм Зампа «Романа» французький критик називає «найгіршим фільмом Зампа». Жан Дестерн, підтриманий немалим числом колег, висунув нову тезу: прийшов час на неоромантичний фільм, тобто, як він розуміє, — фільм, в якому зображено життя не таким, яким воно в реальності є, а яким воно мало б бути в ідеалі. «Це, — пише він у паризькому «Ар» від 6 жовтня, — повернення до пасивності, примат почуття й уяви, також заперечення твердого й послідовного розумування». Однім із проявів нового, неоромантичного напрямку в італійському кіно Дестерн бачить у фільмі «Страда» («Вулиця») Фелліні — «гарній поемі на романтичну тему».

Сорана Гуріян висловила ще одну думку, критикуючи неореалістичний напрям в італійському кіно: цензура і влада — цивільна й духовна — намагаються не без успіху впливати на авторів фільмів, тим чи іншим способом, просуваючи свої ідеї. Гуріян, вказавши на те, що «італійський неореалізм черпає свої сили із російського соціалізму», закінчила міркування словами: «Неореалізм зайшов у спільний кут, йому треба оновитися. Загроза для нього більше лежить справа, ніж зліва, як це здебільшого говорять». Товариська дискусія покищо закінчилася нічим.

Д. А.

Хроніка культурного життя в УССР

Перший пленум Правління Спілки письменників України, обраного на 3-му з'їзді письменників УССР, що відбувся 1 листопада, обрав Президію правління з складу 17 осіб. Головою Правління обраний М. П. Бажан, заступниками голови О. Гончар, Л. Новиченко і Ю. Смолич, відповідальним секретарем — С. Склярєнко і членами Президії — М. Бажан, Я. Баш, О. Гончар, Н. Забіла, Ю. Збанацький, О. Корнійчук, А. Малишко, Л. Новиченко, С. Олійник, Б. Палійчук, З. Рибак, М. Рильський, С. Склярєнко, Ю. Смолич, В. Собко, П. Тичина, А. Кижняк.

Видавництва УССР друкують 15 млн. книг на рік. У минулому році з УССР видавалося 1176 газет.

У Західній Україні працюють 16 вищих учбових закладів (у тому числі — три державні університети), в яких навчається понад 28 тисяч студентів.

Президія Академії наук УССР розглянула пропозиції Вибліотечної комісії АН УССР щодо поліпшення міжнародного обміну виданнями АН УССР з науковими установами різних країн світу. У 1954 р. Академія наук УССР здержувала через Державну публічну бібліотеку УССР літературу від 600 наукових установ із 42 країн світу. Видання АН УССР надсилалися через бібліотеку АН УССР до 226 наукових установ 10 країн світу в тому числі до 77 наукових установ країн «народної демократії».

70-ЛІТТЯ ОЛЕКСАНДРА БІЛЕЦЬКОГО

2 листопада було відзначено 70 років життєвого шляху і понад 45 років науково-педагогічної праці академіка Олександра Білецького. З цієї нагоди в «Радянській Україні» вміщено статті М. Рильського і М. Гудзія. Уривки зі статті останнього наводимо нижче:

«Діяльність О. Білецького як ученого

і педагога — різноманітна, дуже значна і надзвичайно плодотворна. В науковій продукції вченого привертає увагу, насамперед, виняткова широта його інтересів, багатогранність його ерудиції і жадібна допитливість до всього того, що зв'язане з історичною долею світового художнього слова. О. Білецький багато й успішно попрацював і в галузі теорії літератури, посилений інтерес до якої характеризує майже весь його науковий шлях аж до сьогодняшнього дня, і в галузі вивчення театру, переважно українського, і в справі створення підручників та посібників для вищої й середньої школи.

О. Білецький з давна виявляв і продовжує виявляти найживіший інтерес до питань теорії літератури. Ще в 1922 році з цих питань він написав кілька статей. До цього часу належить, зокрема, його стаття «Про одне з чергових завдань історико-літературної науки (вивчення історії читача), де він висунув і розвинув проблему сприйняття художньої літератури читачем».

Говорячи про наукові праці О. Білецького, не можна обійти їх стилістичне оформлення. Олександр Білецький — видатний стиліст із своїм індивідуальним голосом, гострим почуттям мови, чужий усякого словесного трафарету».

У ДЕНЬ СВ. МИКОЛАЯ ЧУДОТВОРЦЯ

висловлюємо

наші найкращі побажання

Миколі Лебедєві — ген. секретареві закордонних справ УГВР — у США, ген.-хор. Миколі Капустянському — в Мюнхені, д-ру Миколі Хробакові — в Мюнхені, Миколі Ширі — голові МПУЕН у Франкфурті, інж. Миколі Галєву — голові Союзу українських студентів Німеччини (СУСН).

В Лондоні 18 листопада 1954 р. на 69 році життя упокоївся у Бозі

Князь Іван з Токар Токаржевський-Карашевич

член ордену Мальтійських лицарів, доктор філософії і політичних наук, колишній радник посольства УНР в Австрії і Туреччині, посол УНР в Туреччині, кол.-міністер закордонних справ екзильного уряду УНР, голова делегації АБН у Великобританії.

Покійний народився 24 червня 1885 р. в Чабанівці, Ушицького повіту на Поділлі. Добрий знавець історії та родоводства він був покликаний урядом самостійної Української Держави на дипломатичну службу, віддаючи при цьому свої послуги і Гетьманові, і Директорії. Від вересня 1924 він перебував на еміграції в Італії та Великобританії.

Вічна пам'ять видатному українському громадянину і державному мужеві, великому патріоту української землі!

ПОМЕР ГРАНД І ДИПЛОМАТ

Британське пресове агентство «Ройтер» 18 листопада подало коротку, для української громадськості дуже сумну вістку, що в англійській столиці, в українському клубі, несподівано помер князь Іван Токаржевський.

Коротка вістка, але яка вимовна. Далеко від рідної землі і свого народу помер один із найвидатніших дипломатів державної України, заслуги якого не в цілому оцінила новітня українська історія. А князь Іван був одним із перших, хто торував важкий шлях молодій українській державі в ділянці міжнародних взаємин і зовнішньої дипломатичної служби. Він мав велике щастя оформлювати приязні взаємини з південним сусідом України — Туреччиною і нав'язувати порвані зв'язки з часів Хмельницького, Дорошенка і Мазепи. Велика шкода, що досі не появились спомини цього «гранда української дипломатії», за винятком фрагментів, опублікованих на сторінках періодичних видань.

В червні 1918 р. уряд Української Держави призначив його радником свого посольства в царському Відні, очолюване таким видатним патріотом і державним мужем як В'ячеслав С. Липинський. Але від листопада 1918 р. до січня 1919 р. князь Токаржевський не брав участі в праці посольства, мабуть, не погоджуючись з політикою останнього уряду гетьманського режиму.

Уряд Директорії УНР вислав його в червні 1919 р. в дипломатичні місії до

Риму, звідки перенесено його до Царгороду на пост радника тамошнього українського посольства, яким керував посол Олександр Лотоцький. Князь Токаржевський перебував у Туреччині до 11 грудня 1921 р., керуючи посольством після того, як О. Лотоцький залишив свій дипломатичний пост.

Перебуваючи в польському Тарнові, де опинився був уряд УНР, Покійного покликано на пост товариша міністра закордонних справ, а 12 січня 1922 р. — на пост міністра закордонних справ в екзильному уряді Української Народної Республіки. На цьому посту він працював до 3 вересня 1924 р.

Виїмаючи до Італії, князь Іван утримував близькі взаємини з римським «чорною» та «білою» аристократією і, мабуть, тим взамином треба великою мірою завдячувати українські політичні успіхи та контакти на цьому терені, які своєю поважністю та приязністю перевищують всі такі контакти в інших країнах. В Римі князь Токаржевський заклав лицарський «Орден св. Юрія», до якого належали деякі українські політичні діячі з різних країн Європи.

Хоч Покійний стояв на позиції УНР, в останні роки він очолив делегацію АБН у Великобританії.

Князя Івана Степана Мар'яна Карашевича немає вже між нами, але його діло триватиме твердимі вартостями в історії української дипломатії.

З БЛОКНОТА РЕПОРТЕРА

Зустріч з директорами ЗУАДК-у

В спокійній, діловій атмосфері відбулася 28 листопада зустріч представників українських церков, політичних та громадських установ і преси з ексекутивним директором ЗУАДК-у д-ром В. Галаном і європейським директором Михайлєм Радиком.

Д-р В. Галан прийшов до Європи, щоб відновити контракт з міжнародною еміграційною організацією в Женеві, налагодити співпрацю з німецькими урядовими колами і високим комісаром для справ біженців у Женеві.

Як виходило з доповіді ексекутивного директора, даліше існування ЗУАДК-у як з погляду формально-правного, так і фінансового, повністю забезпечене, а щодо можливостей уділювання харчових допомог, то вони навіть зросли. ЗУАДК дістає практично необмежену допомогу харчами від американського уряду, а ряд контрактів з міжнародними організаціями дає можливість нести допомогу також і в інших ділянках, в першу чергу, коли йдеться про допомогу в переселенні. Саме тепер починається переселення акція в рамках нового американського еміграційного закону, з якого мотиме скористати ще деяке число українців. Не зважаючи на більші, ніж попередньо, утруднення з виставленням ашурансів на переселення, ЗУАДК спроможене забезпечити бажаючих такими контрактами і допомогти їм у поладнанні різних формальностей.

Щодо внутрішньо-українського відтинку було подано до відома про відбуту конференцію з управом ЦПУЕН і узгодження діяльності з нею. Таким чином унормуються стосунки двох інституцій, з яких кожна має свої специфічні завдання і існування яких лежить в інтересі української еміграції в Німеччині.

В наступній доповіді дискусії забирає голос ряд громадських та політичних діячів і представників преси, порушуючи актуальні проблеми українців у Німеччині, висловлюючи дирекції ряд побажань і подаючи конкретні внески. Серед них слід відмітити виступи пп. Проя, Дяченка, Міняйла і д-ра Костєва, які порушили справу українського

шкільництва в Німеччині, і о. д-ра І. Грицьоха, який, ствердивши дискримінацію німецьких чужинців щодо права виїздити з Німеччини за кордон, висловив побажання, щоб цією справою зайнявся ЗУАДК як інституція гуманітарна, реферуючи її перед відповідними органами. Справи опіки над дітьми, а головню справу придбання приміщень для дитячих садків порушила голова ОУЖ пані О. Павловська, годі як про трудності нового еміграційного закону говорив ген. Вовк.

Більшість промовців, головню делегати з провінції, від українських скупчень, складала подяку як дирекції, так і українському громадянству США за дотеперішню допомогу.

Треба ствердити, що за час своєї десятилітньої діяльності ЗУАДК вправдав своє існування перед українським громадянством, знаючи, крім того, повне визнання і широку підтримку в чужих, в першу чергу американських, компетентних колах. Сьогодні це єдина українська інституція, яка користується міжнародним статутом і, як виходило з даних звітовдавців, повним довір'ям міжнародних організацій.

Як всюди, де ведеться якась праця, так і в діяльності ЗУАДК-у можна б знайти недотягнення, а то й змарнування тієї чи іншої нагоди. Все ж, у загальному баченні, ця інституція зберегла відповідний рівень, солідність і працьовитість її кваліфікованого персоналу здобула собі добру позицію в схемі міжнародних харитативних організацій, і тому може сьогодні рахувати на їх поміч. Треба теж віднотувати як відрадне явище і записати як великий плюс на конто теперішніх директорів ЗУАДК-у, що вони зуміли зберегти цю інституцію від бунду-якого партійного забарвлення і утримали її як загальноукраїнську установу.

Ця установа потрібна нам сьогодні, але вона може бути ще більше потрібна завтра, якби відкрились можливості безпосередньої допомоги нашій батьківщині.

лкт

3 БЛЮКНОТА РЕПОРТЕРА

Над сірим Майном — у Франкфурті

Громада українців у Франкфурті не велика, але її суспільне життя активне, що передусім треба завдячувати МПУЕН — Місцевому представництву української еміграції, яке очолюють пп. М. Шира (голова) і Ю. Лисько (секретар).

Заходами цього представництва відбулися 21 листопада урочисті сходи, присвячені видатним листопадним роковинам нашої найновішої історії. В скромній залі «Будинку для всіх», який в кожній оселі бездержавних чужинців улаштувала ІМКА, зібрався передусім робітників франкфуртських підприємств та шофери-українці, що працюють в американських установах. Короткими словами відкрив сходи М. Шира, після чого керівник франкфуртського Юного-СУМ-у Дідух у гарно опрацьованій доповіді з'ясував значення Листопадового чину 1918 р. Палко виголошені слова залишили помітне враження.

Про видатні постаті української цер-

кви та українського народу. — митрополитів Андрея і Полікарпа, — про безіменних героїв визвольної боротьби України, зокрема про 359 героїських воїнів під Базарем говорив ред. В. П. Стахів з Мюнхену.

Глибоке враження на всіх викликали деклямації української франкфуртської дівчороти, що відважно ставала перед публіку і щирими словами відтворювала думки поетів. Треба було бачити горді обличчя матерей та батьків, втирання шорсткими руками сліз радости, щоб зрозуміти яку корисну працю виконує франкфуртський Юний-СУМ, а зокрема його ініціативний та працьовитий керівник. Хоч МПУЕН поробив усі заходи для відкриття української школи, справа однак не посунула вперед.

Українська громадськість Франкфурту ставить кожному приїзному українцеві тривожне запитання: чому? (-кий)

Концерт хору «Боян»

Виступи добре підготованих українських хорів перед чужинцями завжди себе оправдували, викликаючи в них інтерес до нашої культури і симпатії до нашого народу. Потреба активізувати нашу культурно-пропагандивну діяльність на терені Німеччини впливає зокрема з того факту, що останніми часами реставраторські російські кола ведуть тут ширшу культурну акцію з неприйнятних для нас політичних штампів. Маємо на увазі «Дні слов'янської культури», програма яких складається з доповідей німецьких русофільських професорів, виставок, концертів, демонстрацій фільмів і виконання уривків з опер.

В обличчі діяльності непрошених протекторів слов'янської культури приємно відзначити концерт українського мішаного хору «Боян» під диригуванням о. І. Заяця, що відбувся 4 грудня в Мюнхені-Карлсфельді. Концерт організувала «Федерація німецьких воїнів», запросивши виступити на ньому також український балетний гурток під керівництвом П. Королевича. На концерт прибула численна німецька публіка, а також кілька десятків українців.

Перша частина концерту складалася з шістьох церковних і релігійних співів. Хор виконав такі речі: «Величїть душа моя» Леонтовича, «Достойно єсть» Заяця, «Богородице Діво» Архангельського, «Не маємо іншої помочи» Рожнева, «Владико неба і землі» з опери «Запо-» Гулака-Артемовського, «Вічний» Людкевича. продемонструвала пе-

ред німецькою публікою українське світське, головне народне мистецтво. Її започаткував жіночий хорівий ансамбль народними піснями «Черешенько» і «Колоби вже вечер» в обробленні Демуцького. Потім виступив хор у повному своєму складі, виконавши: «Гей колись була слава» (теж в обробленні Демуцького), «Сон матері» Заяця, «Гей степами» (повстанча пісня), «Ой, горе тій чайці» в обробленні Леонтовича, «Заграй, кобзарю» Заяця, «Ніч така місячна», «Ми на провесні» (танго) і «Стелися, барвінку» в обробленні Давидовського. На захоплені виклики публіки хор проспівав ще «Вечірній дзвін».

По кожних двох піснях на сцену вилтав балет, відтанцювавши гопака, козачка катерину, запорожця і коломийку. Найбільше враження справили на німецьку публіку два останні танки.

Хоча хор «Боян» створений недавно, проте він уже являє собою зіспівану одиницю і може — при добрій волі хористок і хористів — досягти рівня першорядного аматорського ансамблю. Українські установи і ширше наше громадянство повинні підтримати, в першу чергу матеріально, як хор «Боян», так і балетний гурток П. Королевича. Своїми досягнями вони на що підтримку цілком заслуговують, а, крім того, вона дасть змогу обом ансамблям належно підготуватись до фестивалю української пісні і танку, що відбудеться на весні 1955 року в конгресовій залі Німецького музею в Мюнхені.

(сд)

При чорній каві у Штутгарті

ВДАЛА ЗУСТРІЧ «КОЛА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДРУЖБИ»

Штутгарт, в грудні 1954 р. Багатий на зацікавлення і зв'язки з чужиною Штутгарт відкрив свої гостинні двері цим разом для зустрічі німців з бездержавними чужинцями, які в урядовій номенклатурі Німецької Федеративної Республіки називаються сьогодні емігранти з-за залізної завіси. Вона відбулася 4 грудня 1954 р. в залі одного готелю штутгартського передмістя Бад-Канштат з ініціативи «Кола Європейської Дружби», що по вдалій зустрічі в Мюнхені на початку жовтня запланувало відбути ряд таких зустрічей в інших містах Німеччини, в тому числі і в Штутгарті.

Тоді як покровителем зустрічі в Мюнхені був проф. д-р Г. Кох, а доповідь виголосив угорський журналіст Станкович, до влаштування штутгартської зустрічі спричинився відомий приятель і опікун чужинців у Німеччині і радник міста Штутгарту д-р Герман Маврер і президент понаціональної ІМКА А. Грабер.

Всупереч утертому звичаєві, штутгартська зустріч не носила на собі печаті теоретично-проблематичної дискусії, де представники, а радше випадкові учасники з тієї чи іншої національної групи, до останньої каплі поту і до хрипу вголосі боронять «національні позиції», так немов би йшлося про першорядного значення міжнародну конференцію в стилі віденського конгресу або версальських переговорів. Цим разом це була

справжня товариська зустріч при каві і більше нічого.

Ця атмосфера постала в першу черг завдяки господареві зустрічі, д-роє Маврерові, що просто таки просив у своїй вступній промові не виголошувати «за садничих експозе» і не розділяти Східньої Європи між майбутніми державами. Він вітав присутніх чужинців від німців, а йому відповідали від присутніх емігрантів румунський журналіст д-р К. Гібель і В. П. Стахів, дякуючи німецькій стороні за уможливлення цієї зустрічі.

Властиво на цьому закінчилась т. зв. офіційна частина вечора. Була добра кави, смачне печиво і цікаві німецькі суїдски й сусиди, які хотіли познайомитися з своїми чужинцями товаришами при столі і з ними поговорити. Не про політику і не про атомову бомбу, а так, по дружньому. Назагал зустріч так і проходила, і тільки кілька професійних політиків і дискусантів не втерпіло, щоб не з'ясувати публіці «теоретичного підложжя» європейської дружби, ну і не повторити ряд уже відомих тверджень чи гіпотез. А це насправду не було потрібним, і хоч не можна мати засадничі чи там програмово-концепційних застережень до недовгих, на щастя, промов пп. Теодореску, Карвеліса, Д. Андрієвського і інших представників високої політики, які забирали слово, але пощ розмінюватися на дрібну монету і кожну гутірку при чорній каві, навіть з чужинцями, «підмуровувати» засадничими з'ясуваннями? Бо хто тоді буде говорити на справжніх міністерських конференціях, якіби на них покликати наших політиків? Треба бути скупішими щодо своїх виступів, як годі на іменинах маленької доньки приятеля обдарувати її великим букетом троянд замість солодошів. Бо що тоді лашитися для пані дому? В нашому випадку спричиняємося до інфляції міністерських експозе! Але ці заваги робимо лише між іншим, бо вечір пройшов у дружній атмосфері і приязній розмові, і треба тільки бажати, щоб таких зустрічей було більше.

Л. Корбут

У МАЛІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ БІБЛІОТЕЦІ в-ва «Сучасна Україна» Збірка поезій

Діми

«РОСЯНІ ЗОРІ»

Голос критики: «... Тому, читаючи, дістаньте нову збірку поезій паризької поетки Діми «Росяні зорі»... Може вам буде корисно, після газет, дихнути «росяним ранком, босоніж пробігтися по росяній траві» чи по теплій, соняшній землі!»

(«Українець-Час», Париж, 26. 10. 1952)

ПОДАКИ

На Фонд Місії УПА склали: в Швеції: А. Свідерський 16 кор., В. Темницький (Норвегія) 14 кор.; по 10 кор. — Т. Гивель, К. Гарбар, Г. Бойко, І. Каміньський, Р. Рудник; по 5 кор. — П. Горлатий, І. В., Г. Горинь, Я. Пікулик, А. Левчук, М. Дрозд, В. Чепляк, І. Гуменюк, Я. Самсонович; по 1 кор. — Т. Мильниченко; разом 116 шв. корон; в США: П. Кісіль 3.— дол.

На хворих і потребуючих допомоги воїнів УПА в Німеччині склали в Канаді:

13 листопада 1954 р. в Торонто з нагоди хрестин малого Тараса, сина Андрія і Марії Курисів, присутні гості склали 30 дол.

Пожертували: по 2 дол. — А. Курис, С. Репецький, С. Рудак, О. Еліашевський; по 1 дол. — І. Матковський, В. Білан, І. Шанковський, С. Копина, О. Гулик, П. Дмитрів, А. Маличевський, П. Федак, С. Мельник, М. Коциляк, С. Кіхтан, М. Костюк, П. Лешків, В. Пономаренко, А. Каблак, І. Нетманчук, М. Сухий, М. Волощук, В. Несторовський, О. Жигар, В. Каблак, С. Конет.

Всім жертводавцям щиро подяку склала Фінансовий відділ Місії УПА

Умови передплати

на двотижневик «Сучасна Україна»:

	одно	ПЕРЕДПЛАТА	число	піврічна	річна
Австралія	1 шил.	10,6 шил.	21 ш.		
Австрія	1,50 шил.	16 шил.	32 ш.		
Аргентина	1 пез.	12 пез.	24 п.		
Бельгія	6 фр.	65 фр.	130 ф.		
Бразилія	3 кр.	31 кр.	62 к.		
Великобританія	1 шил.	10,6 шил.	21 ш.		
Венесуєля	— 40 бол.	4,50 бол.	9 б.		
Голляндія	— 50 г.	5,40 г.	10,80 г.		
США і Канада	поштою				
летунською	— 20 дол.	1,95 дол.	3,90 д.		
звичайною		1,30 „	2,60 „		
Німеччина	— 50 нм.	5,40 нм.	10,80 нм.		
Франція і Туніс					
Франція		35 фр.	360 фр.	720 ф.	
Швейцарія		— 60 фр.	6,50 фр.	13 ф.	
Швеція		1 кор.	10 кор.	20 к.	

До Канади і США газету висилаємо летунською поштою

СУЧАСНА УКРАЇНА

ДВОТИЖНЕВИК

Видає:

Закордонне Представництво УГВР
Редяге: Колегія

*

Редакція не вміщує статей, не підписаних ім'ям та прізвищем автора. В справі неприйнятих статей не листується. Редакція застерігає за собою право скорочувати статті і правити мову. — Статті підписані авторами, не конечно висловлюють погляди чи становище редакції.

Адреси наших представників

Австралія: Fokshan Library & Book Supply
1 Barwon Street
Glenroy W. 9, Vic.

Аргентина: Denysiuk Mykola
с. Curapaligüe 790
Buenos Aires

Бельгія: Schrayter F.
4 rue des Bouleaux
Cheratte, Licge
чековеkonto для пересилки грошей: Camp. 2376.24

Великобританія: Ing. Jaroslaw Hawryliw,
26, Beaconsfield Rd.
St. Albans, Herts.

Венесуєля: Dejneka Alexander
UKRAFOT
Av. Espana
Edificio Panamerica
Caracas Catia

Канада: O. I. Eliashevsky
118 Medland St.
Toronto 9, Ont.

США: Klym Jaroslaw
114 East 11-th Street
New York 3, N.Y.

Франція і Туніс: Soroczak Miroslaw
Oury-Sud 69
Florange (Moselle)

Швейцарія: Dr. Prokop Roman
Wabernstr. 40
Bern

Швеція: Harbar Kyrylo
Box 62
Huddinge

О на складі наступні книжки

літератури,	ціни в		
яки	Німеччині	США і Канаді	Англій
1, 4, 5, 6,	—,50	—,15	1,0
2, 3, 4, 5,	—,50	—,15	1,0
о	—,50	—,15	1,0
поеми	—,50	—,15	1,0
видань	1,50	—,40	3,0
ii	1,—	—,30	2,0
- д-р			
на,	1,50	—,50	3,0
о шляху,			
т. I—III	12,—	2,25	24,0
т. IV	7,90	2,50	14,6
дгадайте	—,50	—,15	1,0
Домонтович В.:	—,50	—,20	1,0
Доктор Серафікус, повість	1,50	—,40	3,0
• • • Ідея і чин, видання Проводу ОУН. р. 1946 10 (передрук підпільного видання)	2,—	—,50	4,0
Клен Юрій: Спогади про неоклясиків	—,50	—,15	1,0
Кошелівець Іван.:			
Зелені Ромби, поезії	1,50	—,60	3,0
Кошелівець Іван.:			
Нариси з теорії літератури	4,—	1,—	8,0
Мосендз Леонід: Волянський рік, поема	—,50	—,15	1,0
• • • Організація і праця штабів, проект	1,50	—,40	3,0
• • • Позиції українського визвольного руху			

(передрук підпільних статей)	1,50	—,40	3,0
Полтава Л.:			
У вишневій країні, новелі	—,50	—,20	1,0
Портрети ген. Р. Шухевича, малі великі	—,25	—,10	0,6
Приходько М.:	1,—	—,30	2,0
Під сонцем Поділля, спогади	2,—	—,50	4,0
Рибст Лев, д-р.:			
Формування української нації	—,50	—,15	1,0
• • • Самостійність, орган УГВР (передрук підпільного видання)	1,50	—,40	3,0
• • • Топографія	1,50	—,40	3,0
Хрін Степан:			
Крізь сміх заліза (спогади)	4,—	1,50	8,0
Зимом у бункрі (спогади: хроніка)	4,—	1,50	8,0
Спомяни			
Чотого Островерха	4,—	1,50	8,0
Всеволод Голуб:			
Україна в Об'єднаних Націях	1,20	0,40	2,6
Чапленко В.:			
Чорноморці, т. I	1,—	—,30	2,0
Шерех Юрій			
Процання з учора	—,50	—,20	1,0
Шерех Ю., Кислиця Д.:			
Граматика української мови, — синтаксис	1,—	—,30	2,0
Янів Волод.:			
Німецькі концерттрадійні табора	—,50	—,15	1,0
Перераховуємо 1 нім. марку: в Австралії — 2,3 шил., в Аргентині — 3 пез., в Бельгії — 12 фр., в Бразилії 5 кр., у Венесуелі — 80 бол., у Франції — Тунісі — 85 фр., у Швейцарії — 1 фр., у Швеції — 1,25 кр.			
Кольпортерам даємо 20% знижки.			
Замовляти у видавництві «Сучасна Україна», München, Karlsplatz 8, III., Gertmann, або у представників за кордоном.			